

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso komercinės teisės
studijų atšakos studentės
Renatos Damanskytės

Magistro darbas

**AKCININKO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ BENDROVĖS
PRIEVOLĖS**

Vadovas: lekt. Gintautas Bartkus

Recenzentė: asist. Lina Mikalonienė

Vilnius 2009

TURINYS

Įvadas	2
I. RIBOTOS ATSAKOMYBĖS PANAIKINIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE	6
2. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės steigiamųjų dokumentų ir sutarties pagrindu.....	8
3. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės įstatymo pagrindu	9
4. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės dėl nesąžiningų veiksmų (LR CK 2.50 str. 3 d.).....	10
II. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES PAGAL LR CK 2.50 STRAIPSNIO 3 DALĮ ANALIZĖ.....	13
1. Diskusija dėl akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygų.....	13
2. LR CK 2.50 str. 3 d. plačioji ir siauroji prasmė	15
3. Akcininkas – atsakomybės už bendrovės prievolės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. subjektas	16
4. Akcininko atsakomybės sąlygos pagal LR CK 2.50 str. 3 d.	22
4.1. Bendrovės negalėjimas įvykdyti prievolės	22
4.1.1. Negalėjimas įvykdyti prievolės – tik bankrutuojančios įmonės požymis?.....	22
4.1.2. Ar negalėjimas įvykdyti prievolės reiškia kreditoriams padarytą žalą?	25
4.2 Akcininko nesąžiningi veiksmai.....	27
4.3. Priežastinis ryšys tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų.....	34
4.4. Akcininko atsakomybės sąlygų pagal LR CK 2.50 str. 3 d. apibendrinimas	36
5. Prievolės kilmės įtaka akcininko atsakomybei už bendrovės prievolės.....	36
6. Bendrovės vadovo ir bendrovės akcininko atsakomybės konkurencija.....	38
III. UŽSIENIO VALSTYBIŲ PATIRTIS PRIPAŽIŠTANT AKCININKĄ ATSAKINGU UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES.....	42
1. Jungtinės Amerikos Valstijos.....	42
1.1. Bendros pastabos	42
1.2. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės modeliai JAV	43
2. Jungtinė Karalystė	44
2.1. Bendros pastabos	44
2.2 Ribotos atsakomybės panaikinimo modeliai	46
3. Vokietija	47
3.1. Ribotos atsakomybės panaikinimo modeliai	47
4. Užsienio valstybių praktikos apibendrinimas ir įtaka Lietuvos teisinei sistemai.....	49
Išvados	53
Literatūros sąrašas.....	55
Santrauka.....	60
Summary	61

Ivadas

Siekiant skatinti visuomenės iniciatyvą kapitalizuoti privačias lėšas, jau XIX a. valstybės įteisino turtinių interesų apsaugos mechanizmą – teisę steigti ribotos atsakomybės juridinius asmenis. Vystantis ribotos atsakomybės juridinio asmens doktrinai, juridinio asmens dalyvio ir paties juridinio asmens valia, o taip pat ir atsakomybė tapo griežtai atribotinomis kategorijomis. Ribotos atsakomybės juridiniai asmenys tapo viena patraukliausių juridinių asmenų rūšių, nes tokio juridinio asmens dalyviai galėjo lengvai prognozuoti, kokia kapitalo dalimi jie rizikuotų, jei verslas žlugtų, išvengiant asmeninės atsakomybės prieš juridinio asmens kreditorius. Ribotos atsakomybės juridinių asmenų svarba verslo plėtrai buvo tokia didelė, jog užuominos apie padidėjusią riziką tretiesiems asmenims atrodė tik kaip pašalinis efektas.

Būtinybė užtikrinti verslo plėtrą svarbi ir šiandien, tačiau taip pat sustiprėjo poreikis užtikrinti socialinį teisingumą – apsaugoti ribotos atsakomybės juridinių asmenų kreditorius nuo galimo dalyvių piktnaudžiavimo. Derinant investuotojų interesą išlaikyti ribotos atsakomybės taisyklę bei kreditorių interesų apsaugą, įtvirtintas dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles institutas, kuris užsienio valstybėse apibūdinamas specialiais terminais: „bendrovės korporacinio šydo prakiurdymas“ (angl. – *piercing the corporate veil*¹), „korporacinio šydo pakėlimas“ (angl. – *lifting the corporate veil*²), „pagriebimas“ (vok. – *durchgriff*³), o Lietuvos teisės sistemoje vadinamas tiesiog juridinio asmens dalyvio atsakomybe už juridinio asmens prievoles, ribotos atsakomybės arba atsakomybės privilegijos naikinimu. Visgi visuotinai pripažįstama, jog juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles fenomenas nėra įprastas reiškinys, o veikia išimtis iš taisyklės, todėl suprantama, kad šio instituto tiek teorinis aiškinimas, tiek praktinis pritaikomumas yra nevienareikšmis, o dažnai ir labai problemiškas.

Lietuvoje akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles tema ypatingo susidomėjimo sulaukė, kai 2001 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 2.50 str. 3 d. buvo specialiai įtvirtintas teisinis pagrindas, leidžiantis ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviui, esant tam tikroms sąlygoms, taikyti akcininko atsakomybę. Dėl normos naujumo kiekvienas pateiktas aiškinimas doktrinoje ar teismų praktikoje pasirodantys praktiniai LR CK 2.50 str. 3 d. taikymo pavyzdžiai nelieka nepastebėti.

¹ Jungtinių Amerikos Valstijų teisės terminologijoje.

² Jungtinės Karalystės teisės terminologijoje.

³ Vokietijos teisės terminologijoje.

Darbo tikslas. Pagrindinis darbo tikslas – išnagrinėti akcininko civilinės atsakomybės už bendrovės prievoles institutą Lietuvoje bei pristatyti pasirinktų užsienio valstybių patirtį šiuo klausimu. Siekiant pastarojo tikslo, keliami šie uždaviniai: 1) sistemiškai įvertinti akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievoles institutą tarp kitų ribotos atsakomybės panaikinimo pagrindų; 2) atlikti išsamią LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintą juridinio asmens dalyvio atsakomybės dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų analizę, identifikuojant akcininko atsakomybės sąlygas, išsamiai aptariant tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje randamus akcininko atsakomybės sąlygų išaiškinimus, skirtingas pozicijas, išryškinti probleminius aspektus ir nustatyti kitus svarbius veiksnius, kurie galėtų turėti įtakos, pripažįstant akcininką atsakingu už bendrovės prievoles; 3) pasirinkti kelias didelę akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto taikymo praktiką turinčias užsienio valstybes ir pateikti šiose valstybėse žinomus akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles taikymo modelius, pažymint, kokia užsienio valstybių patirtimi galėtų pasinaudoti Lietuvos teisinė sistema.

Darbo objektas. Darbo objekto ribas apibrėžia temos pavadinimas, kuris šiuo konkrečiu atveju reikalauja išanalizuoti akcininko civilinės atsakomybės už bendrovės prievoles institutą. Šiame darbe bus nagrinėjama ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių patirtis naikinant ribotą atsakomybę ir pripažįstant akcininką atsakingu už bendrovės prievoles. Visgi pagrindinis dėmesys bus skirtas LR CK 2.50 str. 3 d., kurioje įtvirtinta ribotos atsakomybės panaikinimo taisyklė – kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai, analizei. LR CK 2.50 str. 3 d. nuostata taikoma plačiam subjektų ratui, tačiau šiame darbe bus nagrinėjamas tik akcinių bendrovių (atviro tipo ir uždaryjū akcinių bendrovių) dalyvių (akcininkų) atsakomybės aspektai, todėl kartais darbe vartojama platesnė sąvoka „juridinio asmens dalyvis“, kuri apima ir akcininko sąvoką, neturėtų nepagrįstai išplėsti šio darbo objekto.

Tyrimo metodai. Siekiant darbo tikslų, naudojami loginis, sisteminis, lingvistinis bei teisės šaltinių analizės metodai. Loginis metodas svarbus atskleidžiant bet kokio tiriamojo darbo tikslus, aiškinant teisės normų turinį, pateikiant išvadas. Šis metodas darbe naudojamas dažnai, kai teikiamos vienokios ar kitokios išvados, pavyzdžiui, išvada, jog negalėjimą įvykdyti prievolės LR CK prasme nėra tikslu laikyti kreditoriams atsiradusia žala. Sisteminis analizės metodas naudojamas atsižvelgiant į būtinybę darbo objektą tirti sistemiškai, analizuojant Lietuvos teisės norminius aktus, teismų praktiką bei doktrinoje pateiktą akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles instituto vertinimą, susieti įvairių normų ar sąvokų tarpusavio ryšį, pavyzdžiui, teisinę ir ekonominę valdymo

sampratą. Lingvistinis metodas svarbus aiškinant teisės normų prasmę. Naudojant šį metodą, šiame darbe išskiriamos LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles sąlygos. Teisės šaltinių analizės metodas reikšmingas analizuojant skirtinguose šaltiniuose pateiktą informaciją, išskiriant vyraujančias nuomonių tendencijas. Šis metodai ypatingai svarbus, nes darbe dažnai siekiama pateikti įvairias pozicijas tam tikrais klausimais. Pavyzdžiui, šio metodo pagalba išskiriama doktrinoje randama pozicija akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles sąlygas laikyti specialiomis atsakomybės privilegijos panaikinimo sąlygomis.

Darbo originalumas. Pirmiausia, darbo originalumas pasireiškia darbo autorės siekiu į akcininko atsakomybę už bendrovės prievoles pažvelgti kompleksiškai ir panagrinėti įvairius, su akcininko atsakomybės susijusius aspektus. Stengiamasi neįsisprausti į doktrinoje ar teismų praktikoje randamas pozicijas, nebijoti aiškiai identifikuoti probleminius klausimus ir, nevengiant analitinio bei kritinio požiūrio, į juos atsakyti, nesutikti su tam tikrų autorių pozicijom, formuoti savarankiškas išvadas. Pažymėtina, jog be atskirų straipsnių keliuose periodiniuose leidiniuose, išsamesnės, su akcininko atsakomybe už bendrovės prievoles susijusios analizės, galima ieškoti dviejose daktaro disertacijose⁴. Tačiau minėtose disertacijose nagrinėjimo objektai daug platesni, todėl kai kurie atsakomybės probleminiai klausimai nebuvo išryškinti, o į kai kurias problemas, paliekant tik retorinius klausimus, neįsigilinta iki galo (pavyzdžiui, ar LR CK 2.50 str. 3 d. norma nėra perteklinė bendrųjų deliktinės atsakomybės taisyklių taikymo požiūriu).

Tyrimo šaltiniai. Rengiant šį darbą, daugiausia buvo naudotasi teisės doktrinos darbais: monografijomis, teisės vadovėliais, straipsniais, paskelbtais periodiniuose leidiniuose, kuriuose nagrinėjami klausimai, vienaip ar kitaip, susiję su akcininko atsakomybės taikymu, naudingos, aiškinant įvairius su akcininko atsakomybe už bendrovės prievoles susijusius aspektus. Siekiant išanalizuoti praktinį akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles veikimą Lietuvoje, išanalizuota, matyt, visa dar nelabai gausi teismų praktika. Šio darbo temos platesniam suvokimui, bei skirtingų pozicijų doktrinoje nustatymui ženkliai pasitarnavo jau anksčiau minėtos A. Tikniūtės, bei V. Papijanc daktaro disertacijos. Kadangi šiame darbe nuosekliai nagrinėjami prievolių vykdymo plačiąja prasme bei civilinės atsakomybės, kaip savarankiškos turtinės prievolės, klausimai, vieni svarbiausių šaltinių buvo prof. V. Mikelėno monografijos „Prievolių teisė. Pirmoji dalis.“ bei „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji

⁴ TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2006; PAPIJANC, V. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2008.

aspektai“, taip pat nemažai remtasi LR CK VI knygos⁵, bei LR CK II knygos⁶ komentarais. Siekiant pateikti užsienio valstybių patirtį nagrinėjamos temos aspektu, naudotasi įvairiomis bendrovių teisės knygomis⁷, straipsniais periodiniuose leidiniuose bei per internetinę prieigą randamais šaltiniais.

⁵ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.

⁶ BARTKUS, G. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2001.

⁷ PAUL, L. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. London: Thomson Sweet & Maxwell. Seventh Edition. 2003; FERRARINI, G. et al. *Reforming Company and takeover Law in Europe*. UK: Oxford University press, 2004 ir kt.

I. RIBOTOS ATSAKOMYBĖS PANAIKINIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE

1. Bendros pastabos

Juridinis asmuo savo paskirtį realizuoja siekdamas dalyvių nustatytą tikslą, tačiau šią funkciją įgyvendina savarankiškai pasirinktomis priemonėmis. Valios autonomija juridiniam asmeniui garantuoja galimybę turėti atskirą turtą, vardą, gebėjimus veikti nepriklausomai nuo savo dalyvių interesų. Tokia juridinio asmens koncepcija lemia, kad juridinis asmuo pagal savo prievoles atsako kaip savarankiškas teisės subjektas. Todėl galioja bendra taisyklė, jog juridinio asmens dalyviai neatsako už juridinio asmens prievoles, o juridinis asmuo neatsako už dalyvių prievoles (LR CK 2.50 str. 2 d.). Ši taisyklė grindžiama juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumu, kuri reiškia, jog juridinio asmens turtas yra apskaitomas atskirai nuo dalyvio turto. Atskiras turtas leidžia juridiniam asmeniui įgyvendinti tikslus, kuriems jis yra įsteigtas. Tai, jog, pasak LR CK 2.33 str. komentaro autorių, atskiras juridinio asmens turtas yra priskiriamas tik prie išvestinių juridinio asmens požymių, doktrinoje yra kritikuojama: „Šis skirstymas neatitinka sutartinės juridinio asmens sampratos šalininkų požiūrio, kad turto atskyrimas yra esminis juridinio asmens požymis“⁸. Kol turto atskyrimo principas pripažįstamas besąlygiškai⁹, doktrinos lygmenyje iškilęs ginčas dėl turto atskyrimo principo priskyrimo prie pirminių ar prie išvestinių juridinio asmens požymių, manytina, iš esmės didesnės praktinės reikšmės neturi.

Kai kurie autoriai atkreipia dėmesį, jog naujajame LR CK galima pastebėti akcininko ir bendrovės turto suartėjimą¹⁰. Tokia tendencija grindžiama, pirmiausia, tuo, jog LR CK 2.33 str. apibrėžiant juridinį asmenį, neliko atskirto turto kaip juridinio asmens požymio. Antra, LR CK 2.50 str. 3 d. numatyta, jog akcininkas gali atsakyti už bendrovės prievoles. Trečia, LR CK 2.45 str. numatyta, jog tam tikrais atvejais akcininkas gali turėti nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą. Ketvirta, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo¹¹ (toliau – ĮBĮ) 2 str. 9 p. apibrėžta, jog savininkas (savininkai) yra įmonės dalyvis (dalyviai): akcininkas ar akcininkų grupė, kuriam (kuriems) priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų. Doktrinoje pažymima,

⁸ TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 2(104), p. 70.

⁹ AUGUSTAITIS, A. *Akcininko atsakomybė (Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles)*. Juristas, 2004, Nr. 1, p. 3.

¹⁰ KIRŠIENĖ, J. *Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos*. Jurisprudencija, 2002, Nr. 28(20), p. 90.

¹¹ Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

jog: „<...> bankroto įstatymas šiuos akcininkus netgi prilygina individualios įmonės savininkams“¹².

Nepaisant anksčiau pateiktos išvalgos dėl akcininko ir bendrovės turto suartėjimo, išlieka bendra taisyklė, jog akcininkas neišsaugo nuosavybės teisių į bendrovės turtą, bet įgyja prievolių teisių ir pareigų jos atžvilgiu, o teisiniu požiūriu bendrovės turto savininkė yra pati bendrovė¹³.

Kaip jau minėta anksčiau, LR CK įtvirtintas bendrasis principas, jog juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles. Doktrinoje¹⁴ dėstomi argumentai, pagrindžiantys anksčiau minėtą dalyvio ribotą atsakomybę už juridinio asmens prievoles:

1. prievoliniame santykiyje jo šalimi – skolininku (LR CK 6.1 str.) yra pats juridinis asmuo, o ne jo dalyvis;
2. juridinis asmuo pagal savo prievoles atsako jam nuosavybės teise ar patikėjimo teise priklausančiu turtu (LR CK 2.50 str.);
3. kreditoriaus atžvilgiu juridinio asmens dalyvis yra tretysis asmuo, kuris už juridinio asmens prievolę gali įvykdyti tik savanoriškai (LR CK 6.50 str., 6.51 str.).

Iš pirmo žvilgsnio ribota civilinė atsakomybė gali būti vertinama tik pozityviai kaip tinkama sąlyga skatinti verslumą, investicijas, tačiau, jeigu pradedama piktnaudžiauti šia privilegija, gali nukentėti kita asmenų grupė – kreditoriai. Todėl, vadovaujantis sutartine juridinio asmens koncepcija¹⁵, bendraisiais teisingumo, sąžiningumo bei neleistinumо piktnaudžiauti teise principais, galiojančios teisės normos numato galimas išimtis iš šios taisyklės, kuomet juridinio asmens dalyvis gali būti atsakingas už juridinio asmens prievoles.

Pritartina doktrinoje¹⁶ randamai nuomonei, jog sisteminė LR CK ir Akcinių bendrovių įstatymo analizė implikuoja tris galimas išimtis iš bendros ribotos atsakomybės taisyklės:

¹² Cit. op. 10, p. 90.

¹³ Teisės normos požiūriu – bendrovės turto savininkė yra pati bendrovė, tačiau teisės doktrina savininkais laiko ne bendrovę, bet akcininkus. Ši dichotomija neišvengiama juridinio asmens, kaip teisės subjekto, dirbtinumо pasekmė. Juridinio asmens instituto dirbtinumas sąlygoja santykių tarp juridinio asmens ir jo steigėjų kvalifikavimo kaip prievolių dirbtinumą (TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2006, p. 60).

¹⁴ CIVILKA, M. *Akcinių atsakomybė už bendrovės prievoles I*. Juristas, 2006, Nr. 2006/1, p. 4.

¹⁵ Pagal sutartinės juridinio asmens aiškinimo teoriją, juridinis asmuo yra konsensualinių santykių visuma, reguliuojama esamų arba numanomų sutarčių, tarp visų juridinio asmens interesų grupių – akcinių, direktorių, darbuotojų, kreditorių pagal sutartį.

¹⁶ LEVICKAITĖ, I. *Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law?* International Journal of Baltic Law, 2004, Vol. 1, No. 4, p. 40.

- 1) kai ribotos atsakomybės taisyklės susitarta netaikyti sutartyje ar ši išlyga numatyta įstatyme;
- 2) kai tokia išimtis numatyta bendrovės įstatuose;
- 3) kai juridinio asmens dalyvio veiksmų nesąžiningumas panaikina juridinio asmens galimybę įvykdyti savo prievolę kreditoriams.

Pagrindinis dėmesys, nagrinėjant akcininko atsakomybę už bendrovės prievoles, bus skiriamas trečiajam pagrindui, tačiau, kadangi LR CK 2.50 str. 3 d. yra viena iš ribotos atsakomybės panaikinimo išimčių, tai siekiant sistemiškai įvertinti LR CK 2.50 str. 3 d. vietą tarp kitų galimų ribotos atsakomybės panaikinimo pagrindų, verta nors trumpai aptarti ir kitus atvejus. Atsižvelgiant į sutartinį bendrovės įstatų pobūdį, šis ribotos atsakomybės panaikinimo pagrindas kartu aptariamas su atveju, kai ribotos atsakomybės taisyklės susitariama netaikyti sutartyje.

2. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles steigiamųjų dokumentų ir sutarties pagrindu

Juridinio asmens ribotos atsakomybės išimtis gali būti įtvirtintos jo ir kontrahentų sudaromose sutartyse, steigimo dokumentuose. Galima daryti prielaidą, jog ribotos atsakomybės išimties taikymas galimas remiantis juridinio asmens sutartine koncepcija, t.y. pripažįstant, jog juridinis asmuo yra susitariančių asmenų konsensualinė priemonė bendriems tikslams pasiekti, todėl tie asmenys yra laisvi juridinio asmens steigimo dokumentais ar kitais juridinio asmens sudaromais sandoriais nustatyti savo pačių teisių ir pareigų apimtį¹⁷. Ribota atsakomybė yra teisinė dalyvio apsauga, skatinanti investicijas į kapitalo rinką, tačiau privačių šalių autonomijos principas leidžia šios apsaugos atsisakyti. Paminėtais atvejais ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo įgis neribotos atsakomybės juridinio asmens požymių, tačiau net ir įtvirtinęs bendrovės įstatuose neribotos civilinės atsakomybės taisyklę arba tiesiog susitaręs jos netaikyti, juridinis asmuo negalėtų būti pripažįstamas neribotos atsakomybės asmeniu¹⁸.

Ribotos atsakomybės taisyklės išimčių nustatymo galimybė juridinio asmens steigimo dokumentuose analizuojama teoriniame lygmenyje, nes praktinis jos taikymas iš esmės prieštarauja verslo logikai. Juk vienas iš pagrindinių tiek uždarnosios akcinės bendrovės, tiek atviro tipo akcinės bendrovės kaip verslo organizavimo teisinės formos privalumų ir yra ribota atsakomybė, o akcininkai jas renkasi dėl galimų nuostolių

¹⁷ Cit. op 8, p. 68.

¹⁸ Cit op 6, p. 129.

ribojimo ta suma, kurią investavo į bendrovę. Tačiau kalbant apie sutartimis prisiimamą atsakomybę už bendrovės prievolių įvykdymą, atkreiptinas dėmesys į prievolių užtikrinimo institutą (LR CK 6 knygos V skyrius). Bendrovės kreditoriai, sudarydami rizikingas sutartis, kartais siekia, jog akcininkas laiduotų už bendrovės išipareigojimų įvykdymą. LR CK numato du laiduotojo atsakomybės variantus – jis gali būti arba solidariai arba subsidiariai atsakingas už prievolės neįvykdymą. LR CK 6.81 str. 1 d. įtvirtina prezumpciją, jog laiduotojo atsakomybė yra solidari. Tai reiškia, jog kreditorius turi teisę reikalauti, kad bendrovė ir akcininkas įvykdytų prievolę tiek kartu, tiek atskirai. Tačiau laidavimo sutartis gali numatyti, jog laiduotojo atsakomybė bus subsidiari (LR CK 6.80 str. 2 d.). Subsidiari atsakomybė reiškia, jog akcininkas atsakytų tik tada, kai bendrovė neturi turto, kurio sąskaita būtų galima įvykdyti prievolę. Tokiais atvejais kreditorius, pirmiausia, turi pareikalauti, jog prievolę įvykdytų pagrindinis skolininkas – bendrovė, o akcininkas turi teisę reikalauti (jeigu nėra tokios teisės atsisakęs), kad kreditorius pirmiausia išieškotų iš konkretaus bendrovės turto (turtas negali būti įkeistas, areštuotas ar pan.). Jeigu kreditorius dėl savo kaltės nepasinaudoja tokia galimybe, tai jam tenka bendrovės nemokumo rizika tokio dydžio, kokio buvo laiduotojo (akcininko) nurodyto turto vertė¹⁹.

3. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės įstatymo pagrindu

Kaip buvo paminėta, ribota juridinių asmenų atsakomybė gali būti naikinama ir įstatymo pagrindu. Toks įstatymo atvejis numatytas LR CK 2.50 str. 4 d., pagal kurią, atsakomybei pagal juridinio asmens prievolės tenkant ne tik juridiniam asmeniui, bet ir jo dalyviams, juridinis asmuo vadinamas neribotos civilinės atsakomybės juridiniu asmeniu. Tokie juridiniai asmenys yra individualios įmonės, ūkinės bendrijos. Kadangi šios ūkinės veiklos formos nepatenka į šio darbo nagrinėjimo objektą, nes nagrinėjama ne visų juridinio asmens dalyvių, o konkrečiai tik akcininkų atsakomybė už bendrovės prievolės, tai šis ribotos atsakomybės naikinimo pagrindas nėra aktualus. Tačiau nagrinėjamos akcininko atsakomybės aspektu, atkreiptinas dėmesys į LR CK 2.104 str. 2 d., kur numatyta, kad tais atvejais, kai yra pertvarkomas juridinis asmuo, kurio dalyviai atsako pagal juridinio asmens prievolės, tai, nepaisant pasirinktos naujos juridinio asmens teisinės formos, pertvarkomo juridinio asmens dalyviai trejus metus yra subsidiariai atsakingi pagal pertvarkomo juridinio asmens prievolės, atsiradusias iki naujos teisinės

¹⁹ Cit. op 5, p. 122.

formos juridinio asmens įregistravimo juridinių asmenų registre. Kadangi keičiant teisinę formą gali keistis ir juridinio asmens teisinis statusas, tai įstatymų leidėjas nustatė taisykles, kurios turi užtikrinti juridinio asmens kreditorių teises ir teisėtus interesus. Ši teisės norma akcininko atsakomybės aspektu yra reikšminga tuo, jog, pavyzdžiui, pertvarkius individualią įmonę į uždarają akcinę bendrovę ir individualios įmonės savininkui tapus uždarnosios akcinės bendrovės akcininku, toks ribotos atsakomybės bendrovės dalyvis (akcininkas) bus trejus metus subsidiariai atsakingas pagal įmonės prievolės, atsiradusias iki naujos teisinės formos juridinio asmens įregistravimo juridinių asmenų registre. Lietuvos Aukščiausiasis teismas (toliau – LAT) taikydamas šią normą konstatavo: „Teisinis reguliavimas, kuriuo nustatyta pertvarkomo juridinio asmens dalyvių subsidiarioji trejų metų atsakomybė pagal pertvarkomo juridinio asmens prievolės, suponuoja, kad toks dalyvis yra papildomas civilinės atsakomybės subjektas ir tokio skolininko pareiga atsakyti atsiranda tik tada, kai prievolės neįvykdo pagrindinis skolininkas“²⁰.

4. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės dėl nesąžiningų veiksmų (LR CK 2.50 str. 3 d.)

Trečioji išimtis iš ribotos atsakomybės taikymo yra pagrįsta tuo, jog ribotos atsakomybės suteikta privilegija, kuri riboja akcininko atsakomybę tik investuoto turto dalimi, gali būti panaudojamas kaip įrankis verslo rizikai perkelti nuo dalyvio ant kreditoriaus pečių. Juk žinant, kad kreditorius savo reikalavimą galės nukreipti tik į bendrovės turtą, akcininkas gali būti suinteresuotas elgtis nesąžiningai: priimti rizikingus sprendimus dėl bendrovės veiklos plėtros – nedidindamas bendrovės kapitalo, rizikingai plėsti bendrovės veiklos strategiją arba, siekdamas išvengti prievolių kreditoriams vykdymo, perleisti bendrovės turtą už neadekvačiai mažą kainą. Be abejo, bendrovei perleidus turtą, kai už jį nebuvo sumokėta arba buvo sumokėta neadekvačiai, kreditorius savo teises gali apginti pareikšdamas *actio pauliano* ieškinį (LR CK 6.66 str.) ir reikalauti restitucijos, tačiau turtas nebus priteistas, jei turto įgijėjas buvo sąžiningas. Akcininko veiksmai, kuriais siekiama riziką perkelti ant kreditoriaus pečių, gali pasireikšti įvairiausiomis formomis ir, galiojant bendrai taisyklei, jog akcininkas neatsako už bendrovės prievolės bei negalint pasinaudoti kitais gynimo būdais, kreditorių interesai liktų neapsaugoti.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje A.S. v. UAB „Karmo“, civ. b. Nr. 3K-3-541/2008.

Įsigaliojus naujam LR CK, Lietuvos teisinį reguliavimą papildė LR CK 2.50 str. 3 d. nuostata, kuri įtvirtino ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens nesąžiningo dalyvio atsakomybę už juridinio asmens prievoles. Tai reiškia, jog Lietuvoje, skirtingai nuo kitų valstybių, kurios neturi specialaus reglamentavimo ir jų teismai yra priversti spręsti atsakomybės problemą individualiai, ribotos atsakomybės išimtis yra įtvirtinta įstatymu. Ši norma nustato papildomą atsakomybę juridinio asmens dalyviams, kad jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės, prisidengdami ribota atsakomybe, tada, kai jų nesąžiningi veiksmai lemia, kad juridinis asmuo negali iki galo įvykdyti prievolės kreditoriui. Ši atsakomybė atlieka kelias funkcijas:

1. užtikrina sąžiningų kreditorių teisių apsaugą;
2. užtikrina viešosios teisės įtvirtintų reikalavimų laikymąsi;
3. užtikrina civilinių teisinių santykių stabilumą²¹.

LR CK 2.50 str. 3 d. nuostata vertinama nevienareikšmiškai. Vieni LR CK 2.50 str. 3 d. normą vadina novatoriška: „<...> 2001 m. Civilinio kodekso novatoriškas reglamentavimas atliko dvi svarbias funkcijas – ne tik inicijavo pirmuosius bandymus panaikinti ribotos atsakomybės apsaugą per įgalinančios teisės normos įtvirtinimą, bet ir paskatino Lietuvos teisinę sąmonę nebetraktuoti ribotos atsakomybės kaip absoliučios taisyklės“²². Tačiau yra nuomonių, jog reguliavimą reiktų tobulinti – geresnė alternatyva Lietuvos teisiniam reguliavimui už pasirinktąjį būtų tolimesnis atsakomybės sąlygų įstatyminis sunorminimas²³. Kiti net teigia, jog CK 2.50 str. 3 d. „pakankamai destruktiviai veikia visą juridinių asmenų teisinio reguliavimo sistemą. <...> Juk akcininkas nesiekia imtis neprotingų veiksmų juridinio asmens atžvilgiu, neatsakingai daryti įtaką juridinio asmens veiklai ir sprendimams <...> Tiesiogiai valdant juridinį asmenį akcininkas nedalyvauja. Jis prisiima turtinę riziką investuodamas savo turtą į bendrovės (ribotos atsakomybės juridinio asmens) akcinį kapitalą ir skirdamas tam tikrus asmenis valdyti juridinio asmens veiklą ir turtą“²⁴. Taip pat svarstoma, ar LR CK 2.50 str. 3 d. nuostata nėra perteklinė LR CK 1.5 str. prasme, o galbūt užtektų tiesiog bendrųjų deliktinės atsakomybės taisyklių tam, kad juridinio asmens dalyvį būtų galima pripažinti atsakingu už juridinio asmens prievoles²⁵.

²¹ Cit. op. 9, p. 4.

²² TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2006, p. 107.

²³ Cit. op. 16, p. 47-48.

²⁴ JUODKA, R. *Ar juridinio asmens samprata pasmerkta išnykti?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-06] Prieiga per internetą: <http://www.justitia.lt/magazine2.php?open=zurnalai&sub=straipsnis&straipsnio_id=850&zurnalas=2&tem=DISKUSIJOS&zur_id=56>

²⁵ Cit. op. 22, p. 111.

Šio darbo autorės nuomone, LR CK 2.50 str. 3 d. vertinama teigiamai dėl to, jog jos tikslas yra neleisti piktnaudžiauti ribotos atsakomybės privilegija bei išlaikyti pusiausvyrą tarp akcininkų ir kreditorių interesų apsaugos. Kol akcininkas sąžiningai naudojasi ribotos atsakomybės privilegija, tol atsakomybė pagal LR CK 2.50 str. 3 d. jam nebus pritaikyta. Vien tas faktas, jog akcininko atsakomybė konkrečiai nustatyta įstatyme, kaip išimtis iš ribotos atsakomybės taisyklės, manytina, suteikia daugiau teisinio tikrumo dėl galimybės apskritai taikyti atsakomybę akcininkui bei atbaido bendrovės dalyvius nuo nesažiningų veiksmų atlikimo. Iš kitos pusės, įstatyme išsamiau nedetalizavus atsakomybės sąlygų, kyla klausimas – ar nesusiduriama su sunkumais prognozuojant, kada LR CK 2.50 str. 3. bus pritaikyta, o kada akcininkas atsakomybės išvengs. Tačiau, manytina, jog, pavyzdžiui, nesažiningų akcininko veiksmų sąlygos detalizuoti ir pateikti galimus variantus neįmanoma ir net neverta, tai turi padaryti teismų praktika ir teisės doktrina, taip aktualizodama teisės normos turinį ir leisdama nenutolti jai nuo nuolat kintančios tikrovės. Taigi siekiant atskleisti akcininko atsakomybės sąlygų turinį bei kitus su akcininko atsakomybe susijusius svarbius aspektus, remiantis teismų išaiškinimais bei pozicijomis teisės doktrinoje, toliau pateikiama išsami LR CK 2.50 str. 3 d. analizė.

II. AKCININKO ATSAKOMYBĖS UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES PAGAL LR CK 2.50 STRAIPSNIO 3 DALĮ ANALIZĖ

1. Diskusija dėl akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygų

LR CK 2.50 str. 3 d. nustatyta, jeigu juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl jo dalyvio nesažiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako už juridinio asmens prievolės savo turtu subsidiariai. Žvelgiant į minėtos normos konstrukciją, susidaro įspūdis, jog įstatymų leidėjas numatė šias sąlygas, kurioms esant kyla juridinio asmens dalyvio subsidiarioji atsakomybė kreditoriams:

1. juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės;
2. negalėjimą įvykdyti prievolės lėmusių juridinio asmens dalyvio veiksmai yra nesažiningi;
3. tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesažiningų veiksmų yra priežastinis ryšys.

Pažymėtina, jog teisės doktrinoje nuomonės dėl akcininko atsakomybės sąlygų pagal LR CK 2.50 str. 3 d. išsiskiria. Nors dalis autorių²⁶ pritaria, jog akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės gali kilti, jei įrodomos anksčiau paminėtos trys sąlygos, tačiau yra ir kitokių pozicijų: „<...> juridinio asmens dalyvio atsakomybė kyla esant šioms sąlygoms: žalai (juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės), neteisėtiems veiksams (dalyvis elgiasi nesažiningai), priežastiniam ryšiui tarp žalos ir neteisėtų veiksmų bei kaltei“²⁷. Kaip matyti iš šio aiškinimo, LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygos prilyginamos civilinės atsakomybės sąlygoms²⁸. Tai, jog akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygos sutapatinamos su deliktinės atsakomybės sąlygomis,

²⁶ BARTKUS, G. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 128; LEVICKAITĖ, I. *Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law?* International Journal of Baltic Law, 2004, Vol. 1, No. 4, p. 40; AUGUSTAITIS, A. *Akcininko atsakomybė (Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės)*. Juristas, 2004, Nr. 1, p. 4.

²⁷ KIRŠIENĖ, J.; PAKALNIŠKIS, V., RUŠKYTĖ, R., VITKEVIČIUS P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 164.

²⁸ LR CK 6.245 str. 2 d. įtvirtina, jog civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių – sutartinė ir deliktinė. LR CK 6.245 str. 3-4 d. yra numatyta, kada taikytina deliktinė, o kada sutartinė atsakomybė. Sutartinė civilinė atsakomybė atsiranda dėl to, kad padaromas sutarties pažeidimas, pasireiškiantis sutarties neįvykdymu ar netinkamu įvykdymu, o deliktinė civilinė atsakomybė – dėl žalos, kuri nesujususi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Deliktine civiline atsakomybe yra pripažįstama bet kuri pareiga atlyginti padarytus nuostolius, išskyrus pareigą atlyginti sutarties pažeidimu padarytus nuostolius. Taigi ir kalbant apie akcininko atsakomybę už bendrovės prievolės, atsižvelgiant į tai, jog akcininko ir bendrovės kreditoriaus nesieja sutartiniai santykiai, teigiama, jog, nustačius LR CK 2.50 str. 3 d. numatytas sąlygas, akcininkui kyla deliktinė atsakomybė ir jis turi atlyginti padarytus nuostolius.

doktrinoje yra kritikuojama. V. Papijanc minėtoje daktaro disertacijoje teigia, jog: „Tie autoriai, kurie kalba apie keturias sąlygas, painioja deliktinės atsakomybės bei atsakomybės privilegijos panaikinimo sąlygas. <...> abiejų institutų sąlygos yra skirtingos, pavyzdžiui, juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės nėra žala, nesąžiningi veiksmai negali būti prilyginami prie neteisėtų veiksmų“. Šios pozicijos pagrindinė mintis yra ta, jog akcininko atsakomybė pagal LR CK 2.50 str. 3 d. kyla, kai yra nustatytos specialios atsakomybės privilegijos panaikinimo sąlygos, kurios negali būti sutapatinamos su deliktinės atsakomybės sąlygomis.

Akcininko atsakomybės sąlygų nuoseklus išaiškinimo nerandama ir teismų praktikoje. Žymiausioje ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimo byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B, Nr. 3K-3-124/2004 LAT nurodo tokias akcininko atsakomybės sąlygas: nesąžiningus akcininko veiksmus, negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui bei priežastinį ryšį tarp nesąžiningų akcininko veiksmų ir negalėjimo įvykdyti prievolės. Kitoje civilinėje byloje UAB „Alaja“ ir ko v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008 LAT konstatavo, jog turi būti įrodytos tokios sąlygos: nesąžiningi veiksmai, kreditoriams padaryta žala ir priežastinis ryšys, t.y. aplinkybės, patvirtinančios, kad juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolių tretiesiems asmenims ir šis negalėjimas yra atsiradęs būtent dėl jo dalyvio nesąžiningų veiksmų. Iš šios bylos matyti, jog teismas negalėjimą įvykdyti prievolių laiko kreditoriams padaryta žala. Paminėtina ir dar viena LAT byla – bankrutuojanti UAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M., R. P., Nr. 3K-3-604/2006, kurioje teismas teigia, jog: „Ir CK 2.87 straipsnio 7 dalyje ir 2.50 straipsnio 3 dalyje nurodytos civilinės atsakomybės sąlygos yra ne tik reikalavimas nustatyti neteisėtus veiksmus, bet ir žalos padarymo faktą bei priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos“. Šiuo atveju teismas nedaro jokių skirtumų tarp LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos akcininko atsakomybės sąlygų bei bendrosios deliktinės atsakomybės sąlygų.

Iš pateiktų akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės sąlygų aiškinimo pavyzdžių galima padaryti kelias išvadas: pirma, tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės aiškinant akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygas; antra, išsiskiria aiški pozicija doktrinoje, jog akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygos negali būti sutapatintos su bendrosios deliktinės atsakomybės sąlygomis, o turi būti laikomos specialiomis atsakomybės privilegijos panaikinimo sąlygomis.

Taigi iškyla pirmieji diskusiniai klausimai – ar LR CK 2.50 str. 3 d. vartojama formuluoatė „akcininkas atsako“ reiškia, jog, įrodžius reikiamas sąlygas, akcininkui kyla deliktinė atsakomybė bei atitinkamai, ar LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintas sąlygas galima

laikyti tapačiomis bendrosios deliktinės atsakomybės sąlygoms. Ir pagaliau, jeigu pagal LR CK 2.50 str. 3 d. akcininkui kyla deliktinė atsakomybė, tai ar LR CK 2.50 str. 3 d. nėra perteklinė norma, galbūt, kaip jau buvo pateikta doktrinoje išreikšta pozicija, užtektų bendrųjų deliktinės atsakomybės nuostatų. Atsakymus į šiuos klausimus bus galima pateikti išanalizavus LR CK 2.50 str. 3 d.

2. LR CK 2.50 str. 3 d. plačioji ir siauroji prasmė

Tai, jog akcininko atsakomybės sąlygos yra aiškinamos nevienodai, galima pagrįsti skirtingu akcininko atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindo suvokimu ir anksčiau pateiktas nuomones padalinti į dvi grupes.

Vertinant LR CK 2.50 str. 3 d. siaurąją prasmę, t.y. kaip deliktinės atsakomybės taikymo atvejį, pažymėtina, jog vienas iš civilinės atsakomybės instituto teisinio reguliavimo ypatumų Lietuvos civilinėje teisėje yra: pirma, Lietuvos civilinė teisė įtvirtina bendrą taisyklę, jog civilinei atsakomybei atsirasti yra būtinosios keturios civilinės atsakomybės sąlygos; antra, pateikiamos visų sąlygų legalios sąvokos²⁹. Taigi akcininko civilinė atsakomybė gali atsirasti tik nustačius neteisėtus veiksmus (LR CK 6. 246 str.), žalą (LR CK 6. 249 str.), priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos (LR CK 6. 247 str.) ir kaltę (LR CK 6. 248 str.). Tie, kurie akcininko atsakomybę pagal LR CK 2.50 str. 3 d. vertina kaip deliktinę atsakomybę³⁰, stengiasi deliktinės atsakomybės sąlygų požymių ar atmainų atrasti LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos normos konstrukcijoje.

Atkreiptinas dėmesys, jog LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos akcininko atsakomybės pagrindas gali būti aiškinamas kitaip, t.y. platesniu požiūriu. Sisteminei LR CK analizė leidžia daryti išvadą esant penkis prievolių atsiradimo pagrindus: tai vienašaliai sandoriai, daugiašaliai sandoriai (sutartys), deliktai, kvazideliktai ir įstatymai³¹. Įstatymo pagrindu prievolei atsirasti nereikia prievolės šalių valios išraiškos. Įstatymas tiesiog numato faktinę sudėtį, kuriai esant tam tikri asmenys įgyja tam tikras tarpusavio teises ir pareigas, t.y. juos ima sieti įstatyme numatyta prievolė³². Taigi prievolių atsiradimas yra siejamas su tam tikra faktine sudėtimi. Tiek lingvistiškai aiškinant LR CK 2.50 str. 3 d., tiek

²⁹ MIZARAS, V. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos: mokslinių straipsnių rinkinys. p. 60.

³⁰ Pavyzdžiui, KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. *Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles*. Jurisprudencija, 2004, Nr. 55(47), p. 71.

³¹ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Justitia, Vilnius, 2002, p. 60.

³² Ibid, p. 63.

remiantis šio straipsnio komentaru³³, manytina, jog formuluotę „akcininkas atsako“, pirmiausia, reikia suprasti kaip akcininko prievolės plačiąja prasme atsiradimo požymį. Kitaip tariant, nustačius faktinę sudėtį, jog akcininko veiksmai buvo nesąžiningi ir dėl nesąžiningų veiksmų bendrovė negalėjo įvykdyti prievolės kreditoriui, naikinama ribotos atsakomybės privilegija ir akcininkui atsiranda prievolė atsakyti bendrovės kreditoriams savo turtu. Taigi kreditorius išlaiko tą pačią reikalavimo teisę, tik, nustačius LR CK 2.50 str. 3 d. sąlygas, įgyja teisę reikalauti prievolės įvykdymo ne iš bendrovės, o iš jos akcininko, o akcininkui kyla atitinkama pareiga. Remiantis šiuo aiškinimu pakanka nustatyti sąlygas, kurios konkrečiai nurodytos LR CK 2.50 str. 3 d. ir nereikia įrodinėti deliktinės atsakomybės sąlygų atmainų bei atitinkamai aiškinti, jog akcininkui kyla savarankiška turtinė prievolė dėl neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo (deliktinė atsakomybė).

3. Akcininkas – atsakomybės už bendrovės prievolės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. subjektas

LR CK 2.50 str. 3 d. teigiama, jeigu juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl jo dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako už juridinio asmens prievolės savo turtu subsidiariai. LR CK 2.45 str. pateikia juridinio asmens dalyvio apibrėžimą, kuriame nurodoma, jog juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo³⁴ (toliau – ABI) 3 str. akcininkais laikomi fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų – t.y. vertybinių popierių, patvirtinančių jų savininko teisę dalyvauti valdant bendrovę, jeigu įstatymai nenumato ko kita, teisę gauti dividendą, teisę į dalį bendrovės turto, likusio po jos likvidavimo ir kitas įstatymų nustatytas teises. ABI nuostatos nenumato galimybės akcininkui iš bendrovės susigrąžinti pinigus, kuriais jis apmokėjo pasirašytas (įsigytas) bendrovės akcijas, kadangi iš pinigų ar kitų įnašų, bendrovei sumokėtų už pasirašytas akcijas, formuojamas bendrovės įstatinis kapitalas. Priešingu atveju tai reikštų bendrovės įstatinio kapitalo mažinimą, kuris gali būti vykdomas tik įstatymų numatytais atvejais ir paisant griežtai reglamentuotos procedūros.

³³ Cit. op. 6. p. 128.

³⁴ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64 – 1914.

Kadangi akcininkas neišsaugo nuosavybės teisės į bendrovės turtą, galima daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas akcininko ir bendrovės santykius vertina kaip prievolinius³⁵.

Pažymėtina, jog sąvoka „akcininkas“ yra kompleksiška. Atsižvelgiant į tai, ar akcininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, galima išskirti ir panagrinėti įvairias akcininko pozicijas bendrovės atžvilgiu. Akcininkas – fizinis asmuo gali užimti tris skirtingas pozicijas:

1. dalyvauti įmonės valdyme kaip pasyvus investuotojas;
2. būti tinkamai paskirtu bendrovės vadovu;
3. kontroliuoti bendrovės valdymo organų kasdienes verslo sprendimus – veikti kaip šešėlinis bendrovės vadovas.

Akcininko – juridinio asmens veiksmų spektras siauresnis. Kadangi ABĮ numatyta, jog tiek bendrovės valdybos nariu, tiek bendrovės vadovu gali būti fizinis asmuo³⁶, akcininkas–juridinis asmuo negalės įgyti įgaliojimų veikti kaip valdymo organo narys. Tačiau net ir tokiu atveju akcininkas-juridinis asmuo gali faktiškai valdyti bendrovę.

Anksčiau pateiktos pozicijos, kurias gali užimti akcininkas bendrovės atžvilgiu, svarbios tuo, jog nemaža dalis įmonių teisės specialistų (M. Civilka, A. Tikniūtė, LR CK II knygos komentaro autoriai) pripažįsta, jog juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles kilti būtina to dalyvio lemiamą įtaką juridiniame asmenyje. Tačiau nagrinėjant akcininko įtaką bendrovėje, pirmiausia reikia atsakyti į tarpinį klausimą – kiek bendrovės valdymas priklauso nuo akcininkų valios, juk akcininkų susirinkimas nėra laikomas juridinio asmens valdymo organu³⁷. ABĮ 20 str. 2 d. netgi pabrėžiama, jog visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jeigu pagal ABĮ tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jei iš esmės tai nėra valdymo organų funkcijos. Taip siekiama

³⁵ Paprastai ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvis neturi reikšmingų prievolių juridiniam asmeniui, išskyrus dalyvauti juridinio asmens veikloje kapitalu. Juridinio asmens dalyvių įgytos prievolės yra suponuotas bendrųjų civilinės teisės principų - juridinio asmens dalyvio veikla turi būti grindžiama protingumo ir sąžiningumo principais (BARTKUS, G. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2001 p. 118). Taip pat atkreiptinas dėmesys į ABĮ 14 str. 2 d., kur numatyta, jog akcininkai neturi kitų turtinių išpareigojimų bendrovei, išskyrus išpareigojimą nustatyta tvarka apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina.

³⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 33 str. 6 d., 37 str. 2 d. (Valstybės žinios. 2000. Nr. 64 – 1914).

³⁷ 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio ABĮ 24 str. buvo numatyta, jog visuotinis akcininkų susirinkimas yra aukščiausias bendrovės valdymo organas. Ši nuostata prieštaravo LR CK 2.82 str., kurio 2 d. numatyta, jog kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą, jeigu steigimo dokumentuose nenumatyta kitokia organų struktūra. Šį prieštaravimą panaikino 2003 m. redakcijos ABĮ. Jame nustatyta, jog bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Taip pat bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus valdymo organas – valdyba. Taigi pagal šią įstatymo redakciją visuotinis akcininkų susirinkimas nebelaikomas ne tik aukščiausiu, bet ir apskritai valdymo organu (GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Teisinės informacijos centras, 2007, p. 105).

pabrėžti, jog juridinio asmens valdymo organai ir akcininkų susirinkimas yra du skirtingi dalykai. Tokia nuostata paremta siekiu atriboti akcininkus, kurie turi nuosavybės teisę tik į akcijas, bet ne į juridinio asmens turtą. Teisės teorijoje dažnai akcininkų teisės atskiriamos nuo įmonės valdymo ir pabrėžiamas tik tam tikros visuotinio akcininkų susirinkimo teisės, pripažįstant, jog realios įtakos kasdieniam bendrovės valdymui akcininkų susirinkimas neturi³⁸.

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos teisės aktai ir jurisprudencija nepateikia valdymo funkcijos sampratos, o apsiriboja tik valdymo organų pareigų išvardijimu, todėl valdymo sampratos turinio ieškoma ekonomikos moksle. Ekonomikos mokslas išskiria tris valdymo lygius – strateginį, vadovavimo bei operatyvinį bei pateikia valdžios lygių organizacijoje piramidę, atitinkamai nuo piramidės viršūnės apačios link nurodydamas akcininkus, direktorių valdybą, generalinį direktorių, viduriniąją vadovybę, prižiūrinčią vadovybę ir darbuotojus³⁹. Pritartina doktrinoje pateiktai išvadai, jog ekonominis valdymo turinys platesnis negu teisinis ir negali būti susiaurintas tik iki valdybos bei vadovo vykdomų funkcijų, ir taip pat apima akcininkų susirinkimo, stebėtojų tarybos bei darbuotojų veiklą⁴⁰.

Tai, jog akcininkų susirinkimas daro įtaką bendrovės veiklai, ir kaip anksčiau prieita prie išvados – vykdo valdymo veiklą ekonomine prasme, įrodo tai, jog visuotiniam akcininkų susirinkimui suteikta kompetencija priimti pačius svarbiausius bendrovei sprendimus (ABĮ 20 str. 1 d.). Palaikantys šią poziciją teigia, jog tas, kas priima sprendimus akcininkų susirinkimuose, tas realiai valdo ir bendrovę, nes akcininkai, nors kasdienės bendrovės veiklos kontrolė perduota valdymo organams, tačiau išlaiko nepanaikinamą teisę kontroliuoti esminius įmonės pokyčius, rinkdami valdymo organų narius, parduodami akcijas, priimdami sprendimus dėl bendrovės likvidavimo, reorganizavimo, finansinės atskaitomybės tvirtinimo ir kt. Akcininkų susirinkimo įtaką bendrovės veikloje taip pat patvirtina ABĮ 34 str. 5 d., kurioje įtvirtinta, jog bendrovės įstatuose gali būti numatyta, jog valdyba prieš priimdama sprendimus dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, investavimo, perleidimo, nuomos, įkeitimo, hipotekos ar sprendimus dėl kitų asmenų prievolių, kurių suma didesnė nei 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo ar garantavimo, ar sprendimus įsigyti ilgalaikio turto už kainą didesnę nei 1/20 bendrovės įstatinio

³⁸ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Teisinės informacijos centras 2007, P. 108.

³⁹ APPLEBY, R. C. *Šiuolaikinio verslo administravimas*. 2003, p. 146 tekste KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija?* Jurisprudencija, 2004, Nr. 55 (47), p. 35.

⁴⁰ Idem.

kapitalo, turi gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą. Taigi akcininkų susirinkimas, nors ir nekontroliuoja kasdienės bendrovės veikos, tačiau neabejotinai daro įtaką bendrovės valdymui. Priėjus prie tokios išvados, galima grįžti prie pozicijos, teigiančios, jog dalyviui, kuris neturi pakankamai įtakos dalyvių susirinkime arba užsiima tik kapitalo investicijomis į kitus juridinius asmenis, negali būti taikoma LR CK 2.50 str. 3 d.⁴¹ ir panagrinti faktorius, nuo kurių priklauso akcininko įtaka akcininkų susirinkime bei atitinkamai bendrovės valdyme.

Siekiant nustatyti akcininko įtaką bendrovės valdyme, vertėtų atsižvelgti į žemiau aptariamus aspektus, kurie gali būti svarbūs, įrodinėjant esant akcininką įtakingu arba priešingai – užsiimančiu tik kapitalo investicijomis.

Bendrovės struktūra. Pirminį vaidą nustatant akcininko įtaką bendrovės valdyme galima susidaryti, vertinant bendrovės struktūrą. Jei bendrovė yra klasikinio atviro tipo ir jos savininkai – nuolat besikeičiantys investuotojai akcijų biržoje, tai tokiu atveju galima kalbėti apie realų nuosavybės ir valdymo funkcijos atskyrimo idėjos įgyvendinimą ir atitinkamai apie akcininko atsakomybės klausimu nereikšmingą įtaką bendrovės valdyme. Priešingai nei aptartas atvejis – uždaro tipo bendrovės, turinčios vienintelį akcininką, kelią realią grėsmę, jog dalyvis gali nepaisyti savo asmeninių ir juridinio asmens interesų ir turto atskirumo principo.

Akcijų skaičius. Bendrovių teisėje įtvirtintas principas, jog visuotiniuose akcininkų susirinkimuose akcininkų kapitalas sudaro sąlygas stambiams akcininkams viešpatauti bendrovėje⁴². Akcijų skaičius, kuris leidžia viešpatauti bendrovėje, vadinamas kontroliniu akcijų paketu. Teoriškai kontrolinis akcijų paketas turi sudaryti 50% plus viena akcija, tačiau praktiškai jis sudaro 25-30%, o kartais – 5-10% ir dar mažesnę viso akcijų kiekio dalį. Vien procentinis turimų akcijų skaičius nebūtinai parodo, kas turi bendrovės kontrolę, nes kontrolė gali priklausyti nuo įvairių aplinkybių: 1) kokią dalį akcininkas faktiškai valdo, 2) ar jis yra reliatyviai stambiausias akcininkas, 3) kokie santykiai su likusiais akcininkais ir t.t. Visgi, nors kiekvienu konkrečiu atveju, siekiant nustatyti, kas kontroliuoja bendrovę, reikia vertinti įvairius faktorius, tačiau įstatymų analizė patvirtina teiginį – kuo daugiau balsavimo teisių, suteikiančių akcijų turi akcininkas, tuo didesnę įtaką jis gali daryti juridiniam asmeniui. ABĮ 28 str. 1 d. įtvirtinta, jog šiame straipsnyje nurodytus sprendimus (keisti bendrovės įstatus, didinti bei mažinti įstatinį kapitalą, reorganizuoti, pertvarkyti, likviduoti bendrovę ir kt.) akcininkų susirinkimas turi teisę priimti tik kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė nei 2/3 visų susirinkime

⁴¹ Cit. op. 6, p. 128.

⁴² KIRŠIENĖ, J. *Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos*. Jurisprudencija, 2002, Nr. 28(20), p. 91.

dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų. Taigi iš šios nuostatos galima daryti išvadą, jog akcininkas, turintis 33,4 % akcijų suteikiamų balsų, gali blokuoti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų priėmimą. Paminėtini ir kiti pavyzdžiai – remiantis Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 37 str. 1 d., jei akcininkas nori įgyti reikalavimo teisę, kad kiti akcininkai perduotų jam priklausančias balso teise suteikiančias akcijas, jis turi būti įsigijęs akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime arba pagal ABĮ 18 str. 1 d., akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys daugiau kaip 1/2 akcijų, turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais, įskaitant ir tuos, kuriuose gali būti atskleista bendrovės komercinė paslaptis.

Vardinti įvairias įstatymų nuostatas galima labai ilgai, tačiau vienareikšmio atsakymo nerasime, kada akcininkai laikomi smulkiais, o kada darančiais lemiamą įtaką bendrovėje, todėl ir akcininkų skirstymas, remiantis procentiniais dydžiais, praktiškai neįmanomas, bet, kaip jau buvo matoma iš pateiktų pavyzdžių, gali būti vertinamas kaip vienas iš veiksnių, įrodantis kontrolės turėjimą.

De facto kontrolė. Teisės doktrinoje, kalbant apie akcininko įtaką bendrovei, išskiriamos dvi sąvokos – kontrolė ir dominavimas⁴³. Šios sąvokos svarbios, siekiant atskirti du akcininko įtakos bendrovei pagrindus: pirmas, kontrolinio akcijų paketo nuosavybė, apie kurią trumpai kalbėjome anksčiau; antra, įtaka bendrovei neatsižvelgiant į faktinį akcijų skaičių. Kontroliuojančiu akcininku galima laikyti tą, kuris turi didžiąją bendrovės akcijų dalį, o dominuojančiu akcininku galima pripažinti tą, kuris realiai įgyvendina bendrovės kasdienę veiklą⁴⁴. Taigi tam tikrais atvejais galima situacija, kai netgi smulkusis akcininkas gali tapti dominuojančiu, jei jis faktiškai kontroliuoja bendrovę, ir todėl bus tinkamas atsakomybės subjektas pagal LR CK 2.50 str. 3 d. Akcininkų kontrolės elementą gali patvirtinti įvairios aplinkybės, pavyzdžiui, dažni akcininkų ir valdymo organo narių susitikimai, šeimos ar kiti asmeniniai ryšiai, vadovui suteikta paskola iš akcininkų lėšų ir kt. Tiriant konkrečią situaciją teismai turėtų vertinti visas svarbias faktines aplinkybes ir kontrolę nustatyti faktinių aplinkybių kontekste.

⁴³ KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. *Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles*. Jurisprudencija, 2004. Nr. 55(47). P. 74.

⁴⁴ Jeigu vienas ar keli akcininkai turi tokią kontrolę, kuri leidžia vienašališkai priimti esminius valdymo sprendimus, kurių pagal įstatyminių funkcijų paskirstymą bendrovėje jie neturėtų, tokie akcininkai gali būti kvalifikuojami kaip šešėliniai direktoriai. Pritartina doktrinoje dėstomai pozicijai, jog akcininkai, faktiškai dalyvaujantys bendrovės valdyme ir veikdami kaip šešėliniai direktoriai, įgyja fiduciarines pareigas, numatytas LR CK 2.87 straipsnyje, todėl ir atsakomybė jiems gali kilti kaip vadovui (žr. plačiau KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. *Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles*. Jurisprudencija, 2004. Nr. 55(47), p. 75.)

De jure kontrolė. Kai bendrovėje yra vienintelis akcininkas ir jei jis taip pat yra ir bendrovės vadovas, tai abejonių dėl jo įtakos bendrovės priimamiems sprendimams beveik nekyla. Tačiau šiuo atveju iškyla kitas diskutuotinas klausimas – vadovo ir bendrovės akcininko atsakomybės konkurencija, kuri bus plačiau aptariama šio skyriaus 6 dalyje.

Atkreiptinas dėmesys, jog ir teismų praktikoje pastebimas akcininkų įtakos bendrovėje vertinimas. Lietuvos apeliacinis teismas (toliau – LapT) vienoje savo bylų⁴⁵ išaiškino, jog sprendžiant, ar toks juridinio asmens dalyvių neveikimas gali būti įvertintas kaip nesąžiningas juridinio asmens atžvilgiu elgesys, būtina išsiaiškinti, kokią įtaką juridinio asmens dalyvių kolegialaus organo veiklai gali daryti konkretus to juridinio asmens dalyvis. Šioj byloj akcininkai, valdantys po 11 procentų bendrovės akcijų, buvo įvardinti kaip turintys nežymų akcijų skaičių ir negalintys turėti pakankamos įtakos tiek paties juridinio asmens, tiek jo organų veikloje, priimant sprendimus, reikšmingus šiai veiklai užtikrinti. LAT taikydamas akcininko atsakomybę taip pat vertina akcininko įtaką bendrovės valdyme: „<...> sprendžiant dėl kasatoriaus, kaip įmonės vienintelio akcininko, atsakomybės kreditoriams apimties ir turinio, atsižvelgtina taip pat ir į jo, kaip generalinio direktoriaus, statusą, t. y. įvertintina aplinkybė, kad kasatorius, būdamas ir vienintelis akcininkas, ir vadovas, iš esmės buvo vienintelis bendrovės valios reiškėjas ir įgyvendintojas, visiškai nevaržomai kontroliuojantis ir valdantis įmonę“⁴⁶.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima daryti išvadą, jog atsakomybė už bendrovės prievoles iš esmės negalėtų būti taikoma smulkiesiems akcininkams, kurie neturi realios įtakos priimant bendrovės organų sprendimus. Atsakomybės subjektu pagal LR CK 2.50 str. 3 d. gali būti tik toks dalyvis, kuris arba kontroliuoja juridinį asmenį, arba nors ir nekontroliuoja, bet užima dominuojančią padėtį kitų dalyvių atžvilgiu. Tai jog bendrovės vienintelis akcininkas yra ir bendrovės vadovas vertintina kaip neabejotinas įrodymas dėl akcininko lemiamos įtakos bendrovės valdyme.

⁴⁵ Lietuvos Apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi UAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B., D. Č., Nr. 2A-137/2009.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausio teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja“ v. K. A., Nr. 3K-3-509/2008.

4. Akcininko atsakomybės sąlygos pagal LR CK 2.50 str. 3 d.

4.1. Bendrovės negalėjimas įvykdyti prievolės

Remiantis LR CK 2.50 str. 3 dalimi, siekiant akcininką pripažinti atsakingu už bendrovės prievolės, kaip vieną iš akcininko atsakomybės sąlygų, reikia įrodyti bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui. Nagrinėjant šią sąlygą, bus bandoma atsakyti į kelis klausimus: 1) ką reiškia bendrovės negalėjimas įvykdyti prievolės ir ar kiekvienas negalėjimas įvykdyti prievolę gali būti pagrindas atsirasti akcininko atsakomybei, o gal bendrovė turi būti bankrutuojanti; 2) ar negalėjimas įvykdyti prievolę gali būti laikomas žala kaip bendrosios deliktinės atsakomybės sąlyga.

4.1.1. Negalėjimas įvykdyti prievolės – tik bankrutuojančios įmonės požymis?

LR CK 2.50 str. 3 d. komentaro autoriai bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolę aiškina kaip negalėjimą įvykdyti tam tikrą (konkrečią) prievolę, nesiremdami kitokiais bendrą blogą įmonės materialinę padėtį parodančiais kriterijais, žinomais bankroto teisėje. Toks negalėjimo įvykdyti prievolę paaiškinimas pabrėžia priežastinio ryšio tarp nesažiningų akcininko veiksmų ir negalėjimo įvykdyti konkrečią prievolę svarbą, tačiau išsamesnio šios sąlygos paaiškinimo nepateikia.

Kiti autoriai⁴⁷ į bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolę žiūri per akcininko atsakomybės subsidiarumo prizmę (akcininko atsakomybė pagal LR CK 2.50 str. 3 d. yra subsidiari). LR CK 6.245 str. 5 d. numatyta, jeigu pagrindinis skolininkas atsisakė atlyginti nuostolius arba kreditorius per protingą terminą iš skolininko negavo atsakymo į pareikštą reikalavimą, tai kreditorius gali pareikšti reikalavimą dėl nuostolių atlyginimo subsidiariai atsakingam skolininkui. Taigi subsidiarioji atsakomybė yra papildoma atsakomybė, kuri gali būti įgyvendinta tik tada, kai negali būti įgyvendinta pagrindinio skolininko atsakomybė. Pagal subsidiarios atsakomybės aiškinimą, būtų galima padaryti išvadą, jog bendrovės negalėjimo įvykdyti prievolę sąlyga būtų nustatyta tada, kai kreditoriui pareikšus reikalavimą, bendrovė atsisako įvykdyti prievolę arba kreditorius per protingą terminą negauna atsakymo į pareikštą reikalavimą.

Doktrinoje išsiskiria ir kita pozicija, kurios šalininkai teigia, jog bendrovės negalėjimas įvykdyti prievolę nustatomas tada, kai bendrovė yra nemoki: „<...> detaliau pažvelgus į normos formuluotę, susidaro įspūdis, kad norma yra skirta tiems atvejams, kai <...> įmonė nebeturi pakankamai turto įvykdyti kreditoriaus reikalavimą. <...> dalyvio

⁴⁷ CIVILKA, M. *Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievolės* (2). Juristas, 2006, Nr. 2006/2, p. 29.

turtas patenka į atsakomybės substratą tik tuo atveju, kai nepakanka įmonės turto įvykdyti prievolę⁴⁸. <...> įmonės nemokumas turėtų būti nustatomas pagal Įmonių bankroto įstatymą⁴⁹. Taigi šios pozicijos atstovai laikosi nuomonės, jog ne kiekvienas negalėjimas įvykdyti prievolę yra pagrindas taikyti akcininko atsakomybę, o tik kraštutinis negalėjimo atvejis – bendrovės nemokumas.

Aiškinant bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolių per nemokumo sąvoką⁵⁰, pirmiausia, pastebėtina, jog, atsižvelgiant į LR CK 2.50 str. 3 d. konstrukciją, toks aiškinimas, neturėtų būti siaurinamas, teigiant, jog bendrovė turi būti bankrutuojanti⁵¹.

Kaip aiškinama doktrinoje, bendrovės nemokumas suprantamas kaip negalėjimas atsiskaityti ir yra laikomas tik faktine nemokumo sąlyga. Pripažinimo nemokiu pasekmės atsiranda tik teismui nustatčius nemokumo faktą. Tuomet faktinis nemokumas tampa juridiniu nemokumu, kuris reiškia, įmonės paskelbimą bankrutuojančia ir valdžios įsikišimą nušalinant skolininką nuo jo turto tvarkymo ir valdymo. Tokiu būdu faktinis nemokumas apibrėžiamas išvardintais bankroto įstatymo požymiais, kurių buvimo ar nebuvimo įrodymas paliekamas absoliučiai teismų jurisdikcijai⁵². ĮBĮ 2 str. 8 d. įmonės nemokumo požymiai nurodyti du: 1) įmonė nevykdo įsipareigojimų, 2) pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi iš šio aiškinimo galima atskirti faktinį nemokumą ir juridinį nemokumą.

Pažymėtina, jog be faktinio ir juridinio bendrovės nemokumo, dar išskiriamas laikinas⁵³ ir absoliutus nemokumas. Priklausomai nuo juridinio asmens būklės vertinimo rezultatu, teismas turėtų nuspręsti, ar pagrįstas teismui pateiktas ieškinys dėl bankroto arba dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo⁵⁴.

⁴⁸ Panašiai Tikniūtė A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai: disertacija*. Vilnius, 2006. P. 108; Augustaitis A. *Akcininko atsakomybė (Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles)* // *Juristas*. 2004, Nr. 1 (<http://www.paciolis.lt/?cid=30418&details=1>, prisijungimo laikas 2008-09-18).

⁴⁹ PAPIJANC, V. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2008, p.63.

⁵⁰ Atkreiptinas dėmesys, jog J. Kiršienė bei A. Tikniūtė straipsnyje „Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles“ (*Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47)) vartodamos terminą „nemoki bendrovė“ pažymėjo, jog šį terminą vartoja kaip negalėjimo įvykdyti prievolę sinonimą, atsiribojant nuo Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme apibrėžtos prasmės.

⁵¹ Pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 str. 1 p. bankrotas – tai nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka.

⁵² BERNOTAITĖ, K. *Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai*. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77 (69), p. 13.

⁵³ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme (valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012) str. 2 d. numatyta, jog šio įstatymo tikslas – sudaryti sąlygas įmonėms, turinčioms laikinų finansinių sunkumų ir nenutraukusioms ūkinės komercinės veiklos, išsaugoti ir plėtoti šią veiklą, sumokėti skolas, atkurti mokumą ir išvengti bankroto.

⁵⁴ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas*. Vilnius, 2006, p. 67.

Apibendrinant galimus negalėjimo įvykdyti prievolės aiškinimo būdus, manytina, jog negalėjimas įvykdyti prievolės turėtų apimti tiek juridinį ir faktinį, tiek absoliutų ir laikiną nemokumą. Kadangi teismų praktika LR CK 2.50 str. 3 d. taikymo atžvilgiu nėra gausi, o beveik visose bylose, kur teismai taikė akcininko atsakomybę, bendrovėms buvo iškeltos bankroto bylos, tai apibendrinant galimus variantus, kada turėtų būti nustatoma negalėjimo įvykdyti prievolę sąlyga, pateikiama Nacionalinės verslo administratorių asociacijos taikomajame mokslinio tyrimo darbe „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“⁵⁵ rekomenduojama nemokumo samprata, kur nurodomi tokie nemokumo požymiai:

1. bendrovė neturi turto ar pajamų, iš kurių gali būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus;
2. bendrovė:
 - 2.1. norėdama išvengti savo įsipareigojimų vykdymo kreditoriui, paslėpė, padovanojo, kitaip neatlygintinai ar kitaip nenaudingai perleido savo turtą ar jo dalį, reikšmingą nustatant skolininko nemokumą, arba rengiasi imtis tokių kreditoriaus interesų neatitinkančių, veiksmų;
 - 2.2. perleido nuosavybės teises į savo turtą ar jo dalį, reikšmingą nustatant skolininko nemokumą, kreditoriui arba asmeniui, atstovaujantiems kreditoriaus interesus, tuo pažeisdamas kitų kreditorių interesus;
 - 2.3. vienam iš kreditorių perleido savo turtą arba jo dalį, reikšmingą nustatant skolininko nemokumą, ar suteikė teisę nukreipti išieškojimą į tokį turtą vieno kreditoriaus naudai, tuo pažeisdamas kitų kreditorių interesus;
3. juridinio asmens (skolininko) vienasmenis valdymo organas ar kitas juridinio asmens organas, turintis teisę priimti sprendimą dėl kreipimosi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, siekdamas pakenkti kreditoriui ar norėdamas sukliudyti atlikti mokėjimus kreditoriui, slapstosi ar pasinaudodamas tuo, kad yra tam tikrą laiką išvykęs už šalies ribų, arba prisidengdamas kita, panašia priežastimi vengia vykdyti juridinio asmens priimtus finansinius įsipareigojimus;
4. bendrovė viešai informuoja kreditorius arba bet kuriam iš kreditorių praneša, kad sustabdo ar ketina stabdyti mokėjimus, susijusius su įsiskolinimo padengimu;
5. bendrovė bet kuriam iš kreditorių pateikia savo balansą, iš kurio duomenų aišku, kad juridinis asmuo nepajėgs vykdyti priimtų įsipareigojimų arba bet kuriam iš

⁵⁵ Ibid, P. 66.

kreditorių praneša ar pateikia viešai informaciją, kad nepajėgs įvykdyti įsipareigojimų;

6. bendrovė, suėjus įsipareigojimų vykdymo terminui, nevykdo įsipareigojimų.

4.1.2. Ar negalėjimas įvykdyti prievolės reiškia kreditoriams padarytą žalą?

Kaip užsiminta anksčiau, doktrinoje nesutariama, ar negalėjimas įvykdyti prievolę gali būti prilyginamas žalai, kuri turi būti įrodyta kaip bendrosios deliktinės atsakomybės sąlyga. Pozicijos, jog įmonės negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui nepagrįsta vadinti žala LR CK prasme, pagrindinis argumentas yra toks, jog, bendrovei negalint įvykdyti prievolės, kreditorius žalos nepatiria, nes reikalavimas bendrovei išlieka/nesumažėja. LR CK 6. 249 str. 1 d. numato, jog žala yra turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, taigi negalėjimas įvykdyti prievolės nėra turto netekimas, o tiesiog priežastis, kodėl kreditorius negali gauti savo reikalavimo patenkinimo: „Dėl šios priežasties nesuprantamas kai kada teismuose ieškovui keliamas reikalavimas įrodyti žalą. Ne negalėjimą įvykdyti prievolių (nemokumą), bet žalą“⁵⁶.

Tiesioginė žala yra tiesioginis neteisėto veiksmo rezultatas, kuris atsiranda iš karto, pažeidėjui tiesiogiai veikiant tam tikrą objektą (pvz., turto sugadinimas, išlaidos, patirtos dėl sveikatos sužalojimo), o netiesioginė žala yra praradimai, atsirandantys dėl žalos padarymo pagrindiniam objektui, kuris naudojamas pelnui gauti (negautos pajamos)⁵⁷. Taigi dėl teisės pažeidimo patirta žala gali būti apibūdinta kaip turimo turto sumažėjimas ir sutrukdytas padidėti būsimam turtui⁵⁸.

Manytina, jog bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui vadinti žala būtų labai netikslu. Pritartina doktrinoje išreiškiamai pozicijai, jog negalėjimą įvykdyti prievolės vadinti „neigiamomis pasekmėmis“ arba „žala“ kreditorių interesams galima tik bendra prasme, tačiau ne LR CK 6.249 str. 1 d. prasme⁵⁹. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog, pavyzdžiui, nevykdant prievolės sumokėti pinigus, kreditorius gali reikalauti žalos, kaip negautų pajamų, atlyginimo. Negautos pajamos – tai pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų neteisėtų veiksmų. Pavyzdžiui, nukentėjusysis buvo suplanavęs savo

⁵⁶ Cit. op. 49, p. 62.

⁵⁷ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995. p. 126.

⁵⁸ MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003. P. 96.

⁵⁹ Cit. op 49, p. 63.

pinigų srautus – gavus pinigus iš skolininko, juos investuoti į svarbų projektą. Skolininkui pažeidus prievolę ir pinigų laiku nesumokėjęs, kreditorius praranda galimybę juos investuoti ir atitinkamai gauti pelno. Išskirtini keli bruožai, būdingi nustatant negautų pajamų dydį. Pirmiausia, nustatant negautų pajamų dydį, vertinama, kiek pajamų būtų gauta normaliomis sąlygomis. Tačiau pabrėžtina ir tai, jog reikia išsiaiškinti, kokios aplinkybės būtų lėmusios naudos gavimą konkrečioje situacijoje. Antra, atlyginant negautas pajamas būtina nustatyti, ar jos galėjo būti gautos, t.y. ar kreditorius, jei nebūtų teisės pažeidimo, būtų tinkamai pasinaudojęs savo turtinėmis teisėmis ir už naudojimąsi teisėmis būtų gautas tam tikras atlyginimas. Trečia, negautos pajamos gali būti atlyginamos tik tada, kai nustatomas priežastinis teisės pažeidimo ir negautų pajamų ryšys. Būtent nukentėjusysis turi įrodyti, jog pajamų negavo dėl skolininko netesėtų veiksmų. Ketvirta, negautos pajamos yra tik tos pajamos, kurios būtų gautos teisėtai⁶⁰.

Iš teismų praktikos matyti, jog bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės teismai dažniausiai vertina kaip žalą: „Pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį juridinio asmens dalyvio subsidiarioji atsakomybė kreditoriams gali būti konstatuota nustačius tokias atsakomybės sąlygas: <...> kreditoriams padarytą žalą <...>“⁶¹. Atkreiptinas dėmesys, jog doktrinoje galima rasti dar kitokį žalos vertinimą: „<...> žala, kurią padarė dalyvis, laikoma padaryta juridiniam asmeniui, taigi dalyvio atsakomybė juridinio asmens kreditoriams laikytina išvestine atsakomybe“⁶². Taigi žala aiškinama dviem būdais: traktuojama kaip kilusi pačiam juridiniam asmeniui (vidinis pobūdis) arba kaip žala, atsiradusi juridinio asmens kreditoriams (išorinis pobūdis). Verta pastebėti, jog dėl nesąžiningų akcininko veiksmų, bendrovei negalint įvykdyti prievolės, labiau pagrįsta būtų laikyti žalą atsiradus bendrovei, tačiau ir tokia pozicija paneigiama, nes sisteminė LR CK 2.50 str. 3 d. analizė rodo, jog įtvirtinta išorinė dalyvio atsakomybė kreditoriams⁶³. Teismų praktika taip pat interpretavo, kad dalyvio atsakomybė yra išorinė: LAT 2004 m. vasario 18 d. civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B., Nr. 3K-3-124/2004 m. pripažino akcininkus tiesiogiai atsakingais kreditoriams, o ne pačiam juridiniam asmeniui. Pažymėtina, jog išorinis atsakomybės modelis kritikuojamas valstybių su daug senesne dalyvio atsakomybės panaikinimo taikymo praktika, kadangi iš esmės yra nesuderinamas

⁶⁰ Plačiau apie negautų pajamų atlyginimą MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003. P. 96.114-122.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja“ ir ko“ v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008.

⁶² KIRŠIENĖ, J., PAKALNIŠKIS, V., RUPŠYTĖ, R. et. al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2004. p. 164.

⁶³ Cit. op. 22, p. 112; Cit. op. 49, p. 63.

nei su juridinio asmens, nei su ribotos atsakomybės samprata. Vidinis atsakomybės pobūdis akcentuojamas tose valstybėse, kuriose siekiama išlaikyti juridinio asmens atskirumo nuo dalyvio idėją.

Vidinės ir išorinės atsakomybės painiojimas matomas ir teismų praktikoje. Negalima sutikti su LapT nagrinėtoje byloje randamu teismo teiginiu, jog: „<...> už bendrovės prievolės kreditoriams akcininkai turėtų atsakyti ta suma, kuria neįvykdyta jų prievolė apmokėti bendrovei už pasirašytas akcijas”⁶⁴. Toks teismo išaiškinimas remiasi ABĮ 14 str. 2 d., kur numatyta, jog akcininkai neturi kitų turtinių įsipareigojimų bendrovei, išskyrus įsipareigojimą nustatyta tvarka apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina. LapT aiškinimas prieštarauja formuojamai teismų praktikai, nes LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtinta akcininko atsakomybė išaiškinta kaip esanti išorinė, t.y. akcininkas tiesiogiai atsakingas kreditoriams, bet ne pačiai bendrovei, todėl, manytina, jog kreditoriaus reikalavimo dydis šiuo pagrindu negali būti ribojamas.

Apibendrinant pasakytina, jog bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolių laikyti žala (pagal kreditorinių reikalavimų dydį) kreditoriams nėra pagrįsta ir tikslu LR CK prasme. Abejonių nekyla tik dėl žalos kaip kreditoriaus negautų pajamų, nevykdant prievolės, nustatymo.

4.2 Akcininko nesąžiningi veiksmai

Pagal LR CK 2.50 str. 3 d. kita sąlyga, kurią reikia įrodyti, siekiant pripažinti akcininką atsakingu už bendrovės prievolės, yra akcininko nesąžiningi veiksmai. Pirmiausia pažymėtina, jog akcininkai kaip ir visi kiti civilinių teisnių santykių subjektai turi pareigą elgtis sąžiningai. Tai bendro pobūdžio neturtinė pareiga, kurią akcininkai turi tiek prieš įmonę, prieš kitus akcininkus, tiek prieš trečiuosius asmenis kreditorius. Tokia pat pozicija randama ir Jungtinės Karalystės teismo Rayfield v. Hands byloje, kur teismas pasisakė, jog akcininkas turi bendrą pareigą elgtis sąžiningai ir nepiktnaudžiauti savo teisėmis, ypač jei turi kontrolinį akcijų paketą⁶⁵.

Kadangi LR CK 2.50 str. 3 d. nenumato akcininko nesąžiningo elgesio prezumpcijų, priešingai nei, pavyzdžiui, LR CK 6.67 str. numatyti atvejai, kurie svarbūs taikant *actio pauliana* ieškinį, tai aiškinti nesąžiningus veiksmus palikta teismams bei doktrinai. Ši sąlyga taip pat vertinama nevienareikšmiškai ir sulaukia daug diskusijų teisės doktrinos

⁶⁴ Lietuvos Apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi UAB „Alveronas“ v. I.S., R. P., A. P., G. M., G. B., D. Č., Nr. 2A-137/2009.

⁶⁵ FERRARINI, G., et all. *Reforming Company and takeover Law in Europe*. UK: Oxford University press, 2004, p. 66.

lygmenyje. Analizuojant šią sąlygą bus siekiama atsakyti į tokius klausimus: 1) kokiais kriterijais vadovaujantis galima nustatyti akcininko nesąžiningus veiksmus; 2) ar akcininko nesąžiningi veiksmai reiškia neteisėtus veiksmus; 3) kaip nesąžiningi veiksmai yra aiškinami teisės doktrinoje ir kokiais atvejais teismas konstatuoja akcininko nesąžiningus veiksmus.

4.2.1. Nesąžiningų veiksmų nustatymo kriterijai

Sąžiningumas (lot. – *bona fides*) yra bendrasis civilinės teisės principas, įtvirtintas LR CK 1.5 str. Šis principas taikomas visoms prievolėms be išimčių. Taigi pareiga elgtis sąžiningai yra sudedamasis prievolės turinio elementas. Prievolės šalies sąžiningumas yra preziumuojamas atsižvelgiant į bendrąją sąžiningumo prezumpciją (CK 4.26 str. 2 d.)⁶⁶, taigi ir akcininko kaip ir bet kurio kito civilinių teisinių santykių subjekto sąžiningumas yra preziumuojamas – kol neįrodyta priešingai, laikoma, kad akcininko veiksmai (sprendimai) atitinka bendrovės interesus, nes ir pats akcininkas yra suinteresuotas bendrovės turto ir kapitalo gausinimu⁶⁷. Prievolės šalis, kitos šalies nesąžiningumą turi įrodyti⁶⁸.

Vis dėlto reikalavimas akcininkui elgtis sąžiningai turi savitą-ekonominių turinį, nes laikoma, jog akcininkas preziumuojamai visada veikia siekdamas kuo didesnės naudos sau, taigi kartu ir bendrovei. Tačiau akcininko sprendimas, kuris tiesiogiai nėra savaime pelningas, bet kuris leidžia sustiprinti bendrovės socialinę atsakomybę, pavyzdžiui skiriama tam tikra suma labdarai, taip pat turi būti laikoma atitinkančiu bendrovės interesus. Tačiau tais atvejais, kai akcininkas veikia dėl savo interesų ir jiems kaip priedangą panaudoja bendrovę, tai neatsižvelgdamas į jos interesus, išnyksta akcininko ir bendrovės interesų bendrumas. Tai laikoma akcininko nesąžiningumo požymiu⁶⁹.

Kadangi sąžiningumo principas yra ne tik teisinė, bet ir psichologinė bei moralinė kategorija, todėl sąžiningumas nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Sąžiningumas objektyviuoju požiūriu yra toks žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Taigi sąžiningas yra toks asmuo, kuris veikia rūpestingai, teisingai, t.y. taip kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi apdairus ir

⁶⁶ Cit. op. 31, p.193.

⁶⁷ CIVILKA, M. *Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles I*.Juristas, 2006, Nr. 2006/1, p.6.

⁶⁸ Tai patvirtina Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340) 178 str., kuriame nustatyta, jog kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, o taip pat 12 str., kuriame numatytas rungimosi principas, pagal kurį kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu.

⁶⁹ Cit. op. 57, p. 8.

atidus žmogaus (lot. – *bonus pater familias*)⁷⁰. Objektivių požiūriu asmuo laikomas sąžiningu arba ne, analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo turėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti. Subjektyvių požiūriu sąžiningumas rodo asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje. Jis nustatomas analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo asmenines savybes: amžių, išsimokslinimą, gyvenimo patirtį, profesiją, faktines bylos aplinkybes. Lietuvos teisinė sistema panašiai kaip ir kitų valstybių teisinės sistemos pripažįsta, kad akcininkas nėra profesionalas (pavyzdžiui kaip notaras, advokatas, gydytojas), todėl jam neturi būti taikomi profesinio elgesio standartai⁷¹.

Vieningos nuomonės dėl sąžiningumo nustatymo testo (vertinimo subjektyvių bei objektyvių požiūriu) nėra. Vieni teigia, jog, norint nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas būtina taikyti abu kriterijus, t.y. asmuo bus sąžiningas tik tada, jeigu jis ne tik nežinojo, bet ir negalėjo ir neturėjo žinoti tam tikrų aplinkybių⁷². Kitų nuomone „<...> vargu, ar yra pagrįsta susieti atsakomybės panaikinimo klausimą su subjektyvių kriterijumi. Subjektyvus kriterijus neturi įtakos kreditorių intereso pažeidimo faktui“⁷³. Teigiama, jog subjektyvaus testo taikymo galimybės ribotos, kai bendrovės akcininku yra juridinis asmuo. Atkreiptinas dėmesys, jog kai kuriose akcininkų atsakomybės už bendrovės prievoles bylose teismai taiko tik objektyvų sąžiningumo kriterijų⁷⁴, kitose sąžiningumo kriterijų išvis neaptaria⁷⁵, o nesąžiningumą konstatuoja nustatytų faktinių aplinkybių visuma.

Doktrinoje randamas ir specialus, akcininko sąžiningumo vertinimui pritaikytas testas. Teigiama, jog nagrinėjant, ar akcininkas elgėsi sąžiningai, reikia tikrinti dvi aplinkybių grupes⁷⁶:

1. ar yra interesų konfliktas tarp akcininko ir bendrovės, ar įmonės turtas ar informacija naudojama asmeniniams ar trečiųjų asmenų interesams tenkinti, ar įmonės akcininko su įmone sudarytas sandoris pažeidžia įmonės interesus, ar yra sukčiavimo ar kitokio piktnaudžiavimo požymių ir pan.;

⁷⁰ Cit. op. 6, p. 77.

⁷¹ Cit. op. 57, p. 8.

⁷² MIKELĖNAS, V. Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Vilnius: Justitia, 2001, p. 76.

⁷³ Cit. op. 49, p.66.

⁷⁴ „<...> atsakovas buvo vienintelis bendrovės „Hoja transportas“ akcininkas, turintis 100 proc. šios bendrovės akcijų. Todėl atsakovas, apdairiai bei rūpestingai naudodamasis akcininko teisėmis, kurias jam suteikė Akcinių bendrovių įstatymas bei bendrovės „Hoja transportas“ įstatai, turėjo žinoti apie tai, kokių teisiniu pagrindu tretysis asmuo įgijo nurodytą kompiuterinę techniką bei įdiegė kokybės valdymo sistemą bei kokių įsipareigojimų dėl to bendrovė „Hoja transportas“ prisiėmė“ (Lietuvos apeliacinio teismo nutartis 2007 m. spalio 23 d. civilinėje byloje 2A-425/2007).

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B, Nr. 3K-3-124/2004.

⁷⁶ Cit. op. 57, p. 8.

2. ar priimdamas vienoki ar kitoki sprendimą akcininkas buvo sąžiningai įsitikinęs, kad priimamas sprendimas geriausiai atitinka bendrovės interesus.

Jeigu pirmame punkte numatytus klausimus atsakoma neigiamai, o atsakymas į antrame punkte esantį klausimą yra teigiamas, galima daryti išvadą, jog akcininkas yra sąžiningas ir protingas.

Lietuvos teismų praktikoje⁷⁷ teigiama, jog juridinio asmens dalyvio pareigos elgtis sąžiningai nevykdymas reiškia asmens nesąžiningumą, t.y. kaltus veiksmus, sukeliančius civilinę jo atsakomybę. Sąžiningo elgesio standartus formuoja teisės normos ir teismų praktika, todėl kiekvienu atveju vertinamos faktinės aplinkybės. Taigi, norint tinkamai atskleisti akcininko nesąžiningus veiksmus, reikia atidžiai vertinti byloje nustatytus faktus. Šį teiginį gerai iliustruoja LAT 2004 m. vasario 18 d. civilinė byla UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B., Nr. 3K-3-124/2004 m., kurioje nesąžiningas elgesys kaip tik ir buvo įrodinėjamas per faktines aplinkybes. Teismas pripažino, jog nesąžiningumas pasireiškė tam tikrų atsakovo veiksmų visuma. Nagrinėjant pastarąją LAT nutartį, būtų galima išskirti tam tikras faktorių grupes, kurios buvo svarbios nustatant nesąžiningus akcininkų veiksmus. Pirmiausiai, tai su organizacine struktūra susiję veiksniai – vidiniai faktoriai. Atsakovas S. B. įsteigė naują juridinį asmenį „Transbaninis“, buvo šios bendrovės vieninteliu dalyviu ir vadovu. Tokiems S. B. veiksams neprieštaravo ir kitas juridinio asmens dalyvis – jo sutuoktinė. Atsakovas S. B. vienu metu kontroliavo UAB „Baninis“ ir UAB „Transbaninis“ veiklą, jų atsiskaitymą su kreditoriais, dėl ko nebuvo išmokėta ieškovui priteista pagal įsiteisėjusį teismo sprendimą pinigų suma, nes UAB „Baninis“ veiklai reikalingas turtas buvo perleistas, o veikla perkelta į naujai įsteigtą juridinį asmenį „Transbaninis“, pinigines lėšas, gautas iš UAB „Baninis“ komercinės veiklos, pagal sukurtą finansinių operacijų schemą atitekdavo UAB „Transbaninis“. Antra, byloje išskirti išoriniai faktoriai. Tai didelis panašumas tarp naujai įsteigtos dukterinės įmonės UAB „Transbaninis“ bei senos įmonės UAB „Baninis“, kas leidžia tretiesiems asmenims susidaryti įspūdį, jog rinkoje veikia tas pats asmuo: labai panašus pavadinimas, ta pati buveinė, tas pats akcininkas ir direktorius, tie patys pašto adresai. Taigi išorinių ir vidinių faktų įvertinimas padeda atskleisti akcininko nesąžiningų veiksmų turinį.

Apibendrinant, tai kas pasakyta, darytina išvada, jog įrodymai, patvirtinantys akcininko nesąžiningus veiksmus gali būti įvairūs. Kaip vienas iš nesąžiningų veiksmų įrodymo būdų gali būti akcininko sąžiningumo objektyviojo ir subjektyviojo vertinimo

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Austrijos įmonė OMV Refining & Marketing, GmbH v. A. P., Nr. 2A-250/2007.

testas. Nesąžiningą akcininko elgesį patvirtintų ir tai, jog tam tikri veiksmai (sprendimai), kurie pažeidžia kreditoriaus interesus, buvo atlikti tyčia. Ypatingą vietą tarp nesąžiningumo nustatymo įrodymų užima faktinės aplinkybės, kurios gali patvirtinti, jog akcininkas bendrovę naudoja tik kaip įrankį, siekdamas išvengti prievolių vykdymo kreditoriams.

4.2.2. Ar nesąžiningi veiksmai reiškia neteisėtus veiksmus?

Kaip jau minėta anksčiau akcininko nesąžiningi veiksmai dažnai tapatinami su neteisėtais veiksmais, kaip su viena iš bendrosios deliktinės atsakomybės sąlyga. Doktrinoje randama nuomonė, jog: „<...> nesąžiningų veiksmų nederėtų vienareikšmiškai tapatinti su neteisėtais veiksmais“⁷⁸. Teigiama, jog toks tapatinimas veda prie klaidingo supratimo, jog tam, kad būtų įrodyti nesąžiningi veiksmai, reikia įrodyti jų neteisėtumą, o jei norima „pritraukti“ LR CK 2.50 str. 3 d. nustatytas atsakomybės sąlygas prie bendrųjų atsakomybės sąlygų, tai būtina pabrėžti, jog neteisėtumas pasireiškia kreditoriaus interesų pažeidimu. Tokiu būdu visiškai teisėtas ir galiojantis sandoris yra „neteisėtas“ kreditoriaus interesų atžvilgiu. Šios pozicijos šalininkas teigia, jog terminologinę painiavą geriausia išspręsti vartojant legalią „nesąžiningų veiksmų“ sąvoką atskiriant juos nuo „neteisėtų veiksmų“.

Tai, jog nesąžiningi veiksmai gali būti laikomi neteisėtais veiksmais⁷⁹ galima paaiškinti remiantis LR CK įtvirtinta generalinio delikto doktrina. LAT ne vienoje byloje⁸⁰ yra išaiškinęs, jog pagal generalinio delikto doktriną, įtvirtintą CK 6.263 straipsnio 1 dalyje, kaltė ir neteisėti veiksmai yra neišskiriami, todėl kaltės prezumpcija praktiškai apima ir neteisėtų veiksmų prezumpciją. Kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga yra įtvirtinta LR CK 6.248 str. Kaltė yra suprantama objektyviai, tai reiškia, jog atsakymas į klausimą, ar žalos padaręs asmuo kaltas ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos būklę, o jo elgesį remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (lot. – *bonus pater familias*) elgesio standartu⁸¹. Remiantis anksčiau pateiktu sąžiningumo nustatymo testu, kuris taip pat paremtas *bonus pater familias* standartu, galima daryti išvadą, jog, pareiga elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai, siejasi su pareigą elgtis

⁷⁸ Cit. op. 49, p. 64.

⁷⁹ Lietuvos teisėje neteisėtumo samprata yra pateikta CK 6.246 str. 1 d., kuri numato, jog civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.

⁸⁰ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Kluonas“, Nr. 3K-3-580/2007.

⁸¹ Cit. op. 5.

sąžiningai. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog nesąžiningi veiksmai, kaip pažeidžiantys pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, yra kalti veiksmai, o, remiantis generalinio delikto doktrina, reiškia, jog ir neteisėti.

Taigi nesąžiningumas patenka po neteisėtų veiksmų samprata, todėl galima daryti išvadą, jog akcininko nesąžiningų veiksmų sąlyga atitinka bendrosios deliktinės atsakomybės neteisėtų veiksmų sąlygą.

4.2.3. Nesąžiningi akcininkų veiksmai teisės doktrinoje bei teismų praktikoje

Doktrinoje be bendros sąžiningumo / nesąžiningumo sąvokos bei jos turinio analizavimo, sudarinėjami pavyzdiniai akcininkų nesąžiningų veiksmų sąrašai. Tokie sąrašai turi praktinę reikšmę – nuo abstrakčių sąžiningumo kriterijų dėstymo pereinama prie faktinių aplinkybių, o tai leidžia konkrečiau įsivaizduoti galimus akcininko atsakomybės atvejus. Paminėtini keli tokie nesąžiningo elgesio pavyzdžiai⁸²:

- akcininkas tiesiogiai duoda nurodymus kitiems valdymo organams ir jų nariams, taip darydamas lemiamą įtaką asmeniniams interesams palankių sprendimų priėmimui (pavyzdžiui, daro įtaką sutarties sudarymui bendrovei nepalankiomis sąlygomis su kitu akcininko ar jo šeimos valdomu ūkio subjektu);
- esant skolininko nemokumui, skolininko-juridinio asmens dalyvis nevykdo savo su kreditorių interesų apsauga susijusių pareigų (t.y. kreditorių informavimo ir pan.);
- vienintelis bendrovės akcininkas vengia priimti sprendimą dėl bendrovės juridinio asmens pavadinimo pakeitimo, kuris būtinas įsiteisėjusiam sprendimui dėl klaidinančiai panašaus pavadinimo vykdyti;
- įsteigiama dukterinė bendrovė, siekiant išvengti motininės bendrovės atsakomybės.

Tęsiant akcininkų nesąžiningų veiksmų sąrašą, labai svarbią reikšmę turi tokie akcininkų veiksmai, kurie pripažinti nesąžiningais teismo tvarka. Pavyzdžiui, akcininko nesąžiningais veiksmais buvo pripažintas akcininko, kuris taip pat buvo ir bendrovės generalinis direktorius, sprendimas parduoti įmonės turtą, kuris sudarė didžiąją dalį įstatinio kapitalo, už nepagrįstai mažą kainą, dėl ko buvo sumažintas įmonės mokumas ir įmonė negalėjo atsiskaityti su kreditoriais pagal prisiimtas prievolės⁸³.

⁸² Plačiau žr. CIVILKA, M. *Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievolės 1*. Juristas, 2006, Nr. 2006/1. p. 9.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja“ ir ko“ v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008

Dėl galimai nesąžiningo nekilnojamojo turto pardavimo, dėl kurio vėliau nebeliko galimybės atsiskaityti su kreditoriais, bylą⁸⁴ nagrinėjo LapT, kuris atkreipė dėmesį į tam tikrus aspektus, kurie turėtų būti įvertinti nustatant nesąžiningumą. Nesąžiningus veiksmus gali pagrįsti tai, jog buvo pasiūlymas pirkti nekilnojamąjį turtą brangiau, nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sandoris buvo sudarytas tarp bendrovių, kurių akcininkai ir valdymo organo nariai tie patys asmenys, duomenys, jog nekilnojamas turtas nebuvo siūlomas kitiems potencialiems pirkėjams arba pasiūlos laikotarpis buvo trumpas, abejonių kelianti eksperto išvada dėl nekilnojamojo turto vertės nustatymo (pavyzdžiui, neįvertinti tam tikri turto faktoriai).

Nesąžiningi bendrovės akcininkų veiksmai įrodyti LAT civilinėje byloje⁸⁵, kur teismas konstatavo, jog atsakovės (bendrovės akcininkės) nesąžiningais veiksmais nurašydamos kitos bendrovės skolą, nepaisydamos to, jog bendrovė pati turi didelių skolų, pažeidė juridinio asmens interesus ir tikslus, nesilaikė protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principų. Nesąžiningumą, teismo nuomone, taip pat įrodo, tai, jog skola buvo nurašyta po to, kai buvo kreiptasi į teismą dėl bendrovės bankroto bylos iškėlimo bei tas faktas, jog abiejų bendrovių dalyviai buvo tie patys asmenys.

LapT nagrinėjo, ar akcininkų veiksmai – mirus bendrovės direktoriui, akcininkų susirinkimo nesušaukimas, kurio metu būtų išrinktas naujas bendrovės vadovas, nesirūpinimas bendrovės turto išsaugojimu, atskaitomybės ir kitokių dokumentų netvarkymas, savalaikis nesikreipimas į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, gali būti vertinami kaip nesąžiningi veiksmai. Teismas priėjo prie išvados, jog „<...> dėl akcininkų (atsakovų) teisių ir pareigų apimties bei specifikos jų veiksmai (neveikimas), kiek tai susiję su susirinkimo nesušaukimu ir administracijos vadovo neišrinkimu, negali būti pripažįstami neteisėtais ir nesąžiningais, todėl akcininkai negali būti subsidiariai atsakingi už tai, kad bendrovė neturi kuo atsiskaityti su kreditoriais <...>“⁸⁶. Teismas teigė, jog nesinaudojimas akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teise arba teise kreiptis į teismą dėl susirinkimo sušaukimo teismo sprendimu, negali būti vertinamas kaip nesąžiningas akcininkų elgesys. Teismas taip pat pasisakė, jog akcininkų pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo sietina su žinojimu, kad įmonė turi pradelstų kreditorinių įsipareigojimų ir negali įvykdyti savo finansinių prievolių kreditoriams arba žinojimu, kad įmonė yra viešai paskelbusi kreditoriams, jog negali ar neketina vykdyti

⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Austrijos įmonė OMV Refining & Marketing, GmbH v. A.P., Nr. 2A-250/2007.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti UAB „Saulėtekis“ v. I.K., L. M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006.

⁸⁶ Lietuvos Apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi UAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B., D. Č., Nr. 2A-137/2009.

įsipareigojimų. Kadangi šiuo atveju akcininkai tokių faktų nežinojo, tai teismas konstatavo, jog ir atitinkama pareiga nekilo.

Kadangi Lietuvos teismų praktika akcininko atsakomybės instituto taikymo klausimais dar tik formuojasi, nustatant akcininko nesąžiningus veiksmus, vertėtų pasinaudoti užsienio patirtimi, kuri bus aptarta šio darbo III skyriuje.

4.3. Priežastinis ryšys tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų

Tam, kad akcininkas būtų pripažintas subsidiariai atsakingu už bendrovės prievolės, būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp jo nesąžiningų veiksmų ir negalėjimo įvykdyti konkrečios prievolės bendrovės kreditoriams. Nors priežastinio ryšio sąlyga akcininko atsakomybės pagal bendrovės prievolės instituto atžvilgiu nesukelia tiek daug diskusijų kaip anksčiau minėtos, tačiau tam tikrais atvejais būtent šios sąlygos įrodymas gali turėti esminės reikšmės, siekiant pripažinti akcininką atsakingu už bendrovės prievolės.

Lietuvoje priežastinis ryšys, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, yra įtvirtintas CK 6.247 str. Manytina, jog ši sąlyga, kaip įrodanti tam tikrą ryšį tarp veikos ir pasekmių, gali būti vertinama iš esmės taip pat tiek plačiuoju, tiek siauroju LR CK 2.50 str. 3 d. požiūriu. CK 6.247 str. numatyta, jog atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Kaip matyti iš tokio apibrėžimo, nereikalaujama, kad skolininko elgesys būtų vienintelė žalos atsiradimo priežastis. Todėl priežastiniam ryšiui konstatuoti užtenka įrodyti, kad skolininko elgesys yra pakankama nuostolių atsiradimo priežastis, nors ir ne vienintelė. Tačiau neturi būti pernelyg didelio skolininko elgesio ir nuostolių atotrūkio, t.y. nuostoliai neturi būti pernelyg tolimas skolininko elgesio padarinys⁸⁷. LAT yra konkrečiau išaiškinęs, kokios aplinkybės turi reikšmės faktinio ryšio nustatymui⁸⁸. Apibendrinant galima pasakyti, jog Lietuvoje

⁸⁷ Cit. op. 5, p. 338.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B., I. V., I. Z. A. v. daugiabučio namo savininkų bendrija „Medvėgalis“, uždaroji akcinė bendrovė „Telšių šilumos tinklai“*, Nr. 3K-7-345/2007: „(...) priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima padalyti į du etapus. Pirmame etape, naudojant *conditio sine qua non* testą (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija), nustatomas faktinis priežastinis ryšys. Šiame etape sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antrame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (deliktinės atsakomybės ribas siaurinantį priežastinio ryšio teorija). Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėt

įstatymų leidėjas įtvirtino vadinamąją lankstaus priežastinio ryšio doktriną, kuri leidžia teismui konkrečioje byloje atsižvelgti į teisėtus ieškovo ir atsakovo interesus ir daugelį kitų reikšmingų aplinkybių – nukentėjusiojo elgesį, žalos padariusio asmens kaltės laipsnį, šalių turtinę padėtį ir panašiai⁸⁹. Toks priežastinio ryšio nustatymo aiškinimas palieka laisvę teismui vertinti, ar priežastinis ryšys turi būti konstatuotas ir konkrečioje byloje priimti teisingą sprendimą.

Teismai nagrinėdami ieškinius dėl akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės nustatymo, taip pat reikalauja priežastinio ryšio įrodymo: „<...> ieškovė, pareiškusi ieškinį atsakovams fiziniams asmenims, kaip juridinio asmens dalyviams tuo pagrindu, kad jie atlikę nesąžiningus veiksmus, ir privalėjo įrodyti, kokie atsakovų nesąžiningi veiksmai lėmė Bendrijos negalėjimą įvykdyti pirkimo pardavimo sutartimis jos atžvilgiu prisiimtą prievolę“⁹⁰. Žymiausioje ribotos atsakomybės naikinimo byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B. nuolat akcentuotas priežastinis ryšys tarp nesąžiningų veiksmų ir negalėjimo įvykdyti prievolės kreditoriui: „Teismas, ištyręs ir įvertinęs byloje surinktus įrodymus, turėjo pagrindą laikyti, jog UAB „Baninis“ kaip juridinio asmens prievolė sumokėti 113 131,95 Lt pagal teismo sprendimą, buvo neįvykdyta būtent dėl nesąžiningų UAB „Baninis“ dalyvių S. B. ir J. B. veiksmų. <...> Atsakovas S. B. vienu metu kontroliavo UAB „Baninis“ ir UAB „Transbaninis“ veiklą, jų atsiskaitymą su kreditoriais, ko pasėkoje nebuvo išmokėta ieškovui priteista pinigų suma pagal įsiteisėjusį teismo sprendimą, nes buvo perleistas UAB „Baninis“ veiklai reikalingas turtas, o veikla perkelta į naujai įsteigtą juridinį asmenį, piniginės lėšos, gautos iš UAB „Baninis“ komercinės veiklos, pagal sukurtą finansinių operacijų schemą atitekdavo UAB „Transbaninis“⁹¹.

Taigi kiekvienu atveju svarbu išsiaiškinti, ar būtent akcininko veiksmai, o ne kito asmens veiksmai ar neveikimas buvo priežastis to, jog bendrovė negali įvykdyti konkrečios prievolės. Teisingas priežastinio ryšio nustatymas gali išspręsti klausimą – akcininko ar bendrovės valdymo organo nario atsakomybė turi būti konstatuota. Tokiu atveju, matyt, teisinga būtų nuosekliai nagrinėt, kieno kompetencijai priskirti veiksmai, sukėlę bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolių ir kas faktiškai atliko veiksmus, dėl kurių pablogėjo bendrovės finansinė padėtis. Vertinant bendrovės vadovo atsakomybę, verta

intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą. Taip pat svarbi yra atsakomybės prigimtis ir įprasta gyvenimiška rizika. Taigi tam, kad būtų konstatuotas priežastinio ryšio buvimas ar nebuvimas, būtina visapusiškai analizuoti atsakovų veiksmus ir bylos faktines aplinkybes.“

⁸⁹ Cit. op. 5, p. 338.

⁹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje G. M. v. Gyvenamųjų namų statybos bendrijai Nr.385, R. V. , D. S. , S. T. , R. M. , D. D. , S. M. , V. M. , E. G. A., A. A Nr. 2A-237/2004.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B, Nr. 3K-3-124/2004.

prisiminti, jog bendrovės vadovas yra specifinis darbo rinkos dalyvis, kurio sėkmė yra neatsiejama ir nuo bendrovės sėkmingos veiklos strategijos. Todėl teoriškai maštant, galima prielaida, jog bendrovės vadovas niekada nesiims veiksmų, kurie kelia pavojų juridinio asmens interesams, nes tai neatitiktų vadovo intereso išlaikyti savo darbo vietą. Vadovai nėra suinteresuoti maksimizuoti bendrovės pelno, jei tai reikštų bendrovės veiklos pabaigą⁹², kai tuo tarpu akcininkai gali pradėti piktnaudžiauti ribota atsakomybe ir rizikuodami investuotomis lėšomis imtis rizikingų ar net nesąžiningų veiksmų.

4.4. Akcininko atsakomybės sąlygų pagal LR CK 2.50 str. 3 d. apibendrinimas

Atlikus LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintų akcininko atsakomybės už bendrovės prievolės sąlygų analizę, galima padaryti kelias išvadas: pirma, LR CK 2.50 str. 3 d. nėra perteklinė norma lyginant su deliktinės atsakomybės sąlygomis, nes, LR CK 2.50 str. 3 d. turėtų būti suprantama plačiau – ne vien deliktinės atsakomybės, kaip savarankiškos turtinės prievolės, taikymo prasme, bet ir kaip kitų prievolių plačiaja prasme vykdymo. Ši norma specifiška tuo, jog akcininko atsakomybė kyla už bendrovės prievolės, o ne už tiesiogiai įstatymuose įtvirtintų akcininko pareigų pažeidimą, kada akcininkas atsako savarankiškai. Antra, nors LR CK 2.50 str. 3 d. gali būti aiškinama akcininko deliktinės atsakomybės taikymo prasme, tačiau tokiu atveju būtina įrodyti deliktinės atsakomybės sąlygas. Kaip jau analizuojant sąlygas buvo pastebėta, nesąžiningi veiksmai atitinka neteisėtų veiksmų sąlygą, priežastinio ryšio klausimas savarankiškų problemų nesudaro, tačiau labiausiai netikslu bendrovės negalėjimą įvykdyti prievolės laikyti kreditoriui padaryta žala. Trečia, nors deliktinės atsakomybės taikymas pagal LR CK 2.50 str. 3 d. nėra visiškai tikslus dėl negalėjimo įvykdyti prievolės kaip žalos sutapatavimo, tačiau, kaip matyti iš teismų praktikos, rezultatas, taikant deliktinę atsakomybę, pasiekiamas toks pats, koks būtų remiantis plačiuoju LR CK 2.50 str. 3 d. aiškinimu – ribotos atsakomybės privilegija panaikinama ir akcininkas pripažįstamas atsakingu už bendrovės prievolės.

5. Prievolės kilmės įtaka akcininko atsakomybei už bendrovės prievolės

Nagrinėjant vieną iš bendrovės kreditorių teisių apsaugos priemonių – akcininko atsakomybę už bendrovės prievolės, verta panagrinėti, ar visi kreditoriai turi vienodas galimybes nukreipti savo reikalavimą į bendrovės akcininką pagal LR CK 2.50 str. 3 d.

⁹² MENDELSON, N. A. A. *Control – based Approach to Shareholder Liability for Corporate Torts*. Columbia Law Review, 2002, No. 102, p. 1248.

Kreditoriai gali būti valiniai (kreditoriai iš sutarties) ir atsitiktiniai (kreditoriai iš delikto). Valiniai kreditoriai yra bendrovės kontrahentai, todėl turi galimybę jau pačioje sutartyje numatyti savo teisių apsaugos mechanizmus. Priešingai nei kreditoriai iš sutarties, atsitiktiniai kreditoriai neturi galimybių savęs apsaugoti sutartimi. Buvo manoma, jog kreditorių iš delikto apsauga yra išspręsta kitomis teisinėmis priemonėmis – privalomu automobilių draudimu, privalomuoju draudimo nuo nelaimingų atsitikimų ir kt. Tačiau nauji masinės deliktinės atsakomybės reiškiniai – atsakomybė už netinkamos kokybės produktų padarytą žalą bei industriniai nelaimingi atsitikimai⁹³ parodė, jog ieškinių dėl žalos atlyginimo dydžiai gali viršyti net pačių didžiausių bendrovių kapitalus, todėl pakeitė nusistovėjusį požiūrį.

Žalos atlyginimo požiūriu kreditoriai iš delikto yra daug palankesnėje padėtyje nei kreditoriai pagal sutartį. „Atsižvelgdamas į tai, ar prievolė kilo iš sutarties ar iš delikto, teismas gali priimti skirtingą sprendimą esant panašiai akcininkų veiksmų sudėčiai. Žalos bylose teismai daug noriau pripažįsta akcininką atsakingu už bendrovės įsipareigojimą. Sutartiniuose santykiuose preziumuojama, kad kreditorius turėjo galimybę iš anksto įvertinti riziką“⁹⁴. Tokia išvada atrodo visiškai pagrįsta. Juk verslo kreditoriai prieš nusprendžiant sudaryti sutartis, turi visas galimybes prieš tai iširti bendrovės mokumą. Kreditoriai, kurių reikalavimai kilo iš sutarties, naudojami ne tik tomis pačiomis apsaugos priemonėmis kaip kreditoriai iš delikto (pvz. Europos valstybėse minimalaus kapitalo formavimas, JAV – pakankamo kapitalo doktrina), bet naudojami ir sutartinėmis teisių apsaugos priemonėmis: įkeitimu, hipoteka, draudimu, garantija, laidavimu ir pan. Jei asmuo sudarė sutartį ir objektyviai negalėjo apsaugoti savo interesų dėl nelygiavertės šalių derybinės padėties ar kitų priežasčių, jis gali naudotis tam tikromis sutarčių teisės pateikiamos priemonėmis, kaip pavyzdžiui, atsisakyti sutarties ar jos sąlygos, jeigu sutarties sudarymo metu sutartis ar atskira jos sąlyga nepagrįstai suteikė kitai šaliai perdėtą pranašumą (LR CK 6.228 str.). Kadangi sutartiniai kreditoriai yra geresnėje padėtyje negu kreditoriai iš delikto, tai doktrinoje yra nuomonių, jog, sutartiniams kreditoriams, nesugebėjus pasinaudoti sutarčių teisės teikiamomis apsaugos priemonėmis, suteikti antrą galimybę per ribotos atsakomybės naikinimo doktriną būtų neteisinga⁹⁵. S. Bainbridge manymu, galimos tik dvi bylų kategorijos, kur būtų galima taikyti dalyvių atsakomybę sutartinių kreditorių atžvilgiu: 1) kai kreditorius buvo suklaidintas akcininko

⁹³ Pavyzdžiui, cianido išsiliejimas, kuris po 2000 m. sausio mėn. Baia Mare Rumunijoje įvykusios avarijos užteršė Dunojų.

⁹⁴ Cit. op. 43, p. 75.

⁹⁵ BAINBRIDGE, S.M. *Abolishing Veil Piercing*. Corporate Practice Commentator, 2001, No. 43, P516 tekste TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2006, p. 117.

ir dėl to nepasinaudojo asmeninėmis prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonėmis arba 2) akcininkas naudojo bendrovės lėšas asmeniniams tikslams tokiu būdu, jog ji tapo nemoki.

Lietuvos teismų praktikoje dar nepasitaikė tokio pobūdžio bylų, kuriose būtų diferencijuojami kreditoriai pagal prievolės, iš kurios kilo jų reikalavimai, kilmę, tačiau manytina, jog teismas sprenddamas akcininko atsakomybės klausimą, be kita ko, turėtų įvertinti, kokiam kreditoriui bendrovė negali įvykdyti prievolės ir jei tai yra valinis kreditorius, turėtų būti atsižvelgta, ar toks kreditorius pagal savo derybinę galią išnaudojo visas galimybes apsaugoti savo interesus. Matyt, toks nagrinėjimas būtų svarbus priešastinio ryšio įvertinimui, t. y. ar dėl akcininko nesąžiningų veiksmų ir negalėjimo įvykdyti prievolės kreditoriui neišterpė paties kreditoriaus nerūpestingas elgesys.

6. Bendrovės vadovo ir bendrovės akcininko atsakomybės konkurencija

Kaip jau buvo užsiminta ankstesnėse šio darbo dalyse, su akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles institutu gan artimai yra susijęs bendrovės valdymo organo, o, kaip matoma iš teismų praktikos, ypač bendrovės vadovo atsakomybės klausimas. Valdymo organų ir bendrovės akcininkų atsakomybės konkurencija, pirmiausia, gali būti išspęsta per priešastinio ryšio nagrinėjimą, t.y. nustatant, kieno konkrečiai veiksmai sukėlė tam tikrus neigiamus padarinius. Tačiau kieno – vadovo ar akcininko – atsakomybė turi būti taikoma tokiais atvejais, kai vienintelis bendrovės akcininkas yra kartu ir bendrovės vadovas (pavyzdžiui, vienintelis bendrovės akcininkas priėmė sprendimą parduoti įmonės turtą, kuris sudarė didžiąją dalį įstatinio kapitalo už nepagrįstai mažą kainą, ir kaip generalinis direktorius sudarė įmonei nenaudingą šio turto pirkimo-pardavimo sandorį ir taip sumažino įmonės mokumą, kad ji negalėjo atsiskaityti su savo kreditoriais pagal prisiimtus įsipareigojimus).

Nagrinėjant klausimą, kokia atsakomybė turėtų būti taikoma, kai vienintelis akcininkas kartu yra bendrovės vadovas, pažymėtina, jog vadovo ir akcininko atsakomybės pagrindai yra skirtingi. Vadovo atsakomybė galima remiantis LR CK 2.87 str. 7 d., kurioje įtvirtinta, jog juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas, nurodytas LR CK 2.87 str. ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą juridiniam asmeniui atlyginti visiškai. Taigi nustatant vadovo atsakomybę, turi būti analizuojama, kokias pareigas šis asmuo turėjo ir ar jas pažeidė. Kai asmuo įgyja juridinio asmens vadovo statusą, vadovui atsiranda

fiduciarinės pareigos⁹⁶ (LR CK 2.87 str.). Vadovo atsakomybės prieš kreditorius klausimas tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu yra vertinamas nevienareikšmiškai, nes kaip jau kaip matyti iš LR CK 2.87 str. 7. vadovas turi atlyginti žalą juridiniam asmeniui, bet ne juridinio asmens kreditoriui. Tokiu būdu kreditorių interesai yra ginami netiesiogiai – užtikrinant, kad organas atlygins visą savo veiksmais padarytą žalą, gražinant įmonei visas sumas, kurios galės būti panaudotos bendrovės atsiskaitymui su kreditoriais. Atkreiptinas dėmesys į LAT išnagrinėtas civilines bylas, kuriose teismas išaiškino, jog „<...> įmonės vadovo (vienasmensio ar kolegialaus) civilinė atsakomybė gali atsirasti tiek įmonei, kai įmonės vadovas veikia priešingai įmonės interesams, tiek ir tretiesiems asmenims, kai įmonės vadovas pažeidžia apribojimus, nustatančius tam tikras trečiųjų asmenų teisių apsaugos garantijas“⁹⁷. Šiose bylose bendrovės vadovų veiksmai buvo teismo nuosprendžiais pripažinti nusikalstamais, o reikalavimas atlyginti kreditoriams padarytą žalą buvo patenkintas, remiantis deliktinės atsakomybės taisyklėmis. Taigi šios LAT bylos svarbios tuo, jog buvo pripažinta bendrovės vadovo atsakomybė ir prieš kreditorius, tiesa, tik tais atvejais, kai buvo konstatuota nusikalstama vadovo veika.

Taigi akcininko ir vadovo atsakomybės ne tik pagrindai skirtingi, bet kreditoriaus galimybės tiesiogiai reikalauti atlyginti žalą iš bendrovės akcininko ar iš bendrovės vadovo yra nevienoda: akcininko atsakomybės atveju – LR CK 2.50 str. 3 d. aiškiai įtvirtina kreditoriaus teisę pareikšti reikalavimą akcininkui (išorinė akcininko atsakomybė prieš kreditorius), o bendrovės vadovas pagal LR CK 2.87 str. 7 d. yra įpareigojamas atlyginti žalą tik bendrovei (vidinė vadovo atsakomybė prieš bendrovę), nors kaip matyti iš minėtos teismų praktikos, Lietuvoje buvo pripažinta įmonės vadovų, kurių nusikalstama veika konstatuota teismo sprendimu, atsakomybė kreditoriams⁹⁸.

Nagrinėjant akcininko ir bendrovės vadovo atsakomybės konkurencijos klausimą toliau pateiktini kai kurie teismų išaiškinimai. Pavyzdžiui, LapT teismas nagrinėjo kreditoriaus ieškinį bendrovės akcininkui pagal LR CK 2.50 straipsnio 3 dalį, kuris buvo grindžiamas tuo, jog bendrovė negali kreditoriui sumokėti priteistos skolos dėl nesąžiningų bendrovės dalyvio, kuris taip pat buvo ir bendrovės vadovas, veiksmų. Nesąžiningi veiksmai buvo grindžiami tuo, jog po to, kai bendrovė pripažino skolą

⁹⁶ Pareiga veikti sąžiningai ir protingai, pareiga būti joleliam ir laikytis konfidencialumo, pareiga vengti interesų konflikto, nepainioti juridinio asmens turto su juridinio asmens turtu (žr. plačiau GREICIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 53-73, 129-216)

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J.J. v. J. B., V. K. Nr. 3K-7-266/2006 bei Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje AB Turto bankas v. T. A., O. M. ir V. C., Nr. 3K-3-298/2006.

⁹⁸ Plačiau DIDŽIULIS, L. *Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė*. Justitia, 2008, p. 58-59.

ieškovui, bendrovė perleido vertingą nekilnojamą turtą už daug mažesnę kainą, nei numatyta vertė Nekilnojamojo turto registre. Nors LapT byla perdavė nagrinėti pirmos instancijos teismui iš naujo, tačiau atkreiptinas dėmesys į teismo išdėstytus argumentus. Teismo nuomone nagrinėjamoje byloje nebuvo pagrindo atskirti juridinio asmens dalyvio ir vadovo civilinės atsakomybės dėl šių priežasčių⁹⁹: 1) nagrinėjamu atveju tai vienas ir tas pats asmuo, 2) pagal LR CK 2.45 str. pateiktą juridinio asmens dalyvio apibrėžimą įmonės vadovas taip pat gali būti suprantamas kaip juridinio asmens dalyvis, 3) tais atvejais, kai juridinis asmuo negali pareikalauti iš vadovo atsakomybės už pareigų nevykdymą ar netinkamą jų atlikimą (pavyzdžiui, įmonė neveikianti, nepaskirtas bankroto administratorius ir kt.), tai turi teisę padaryti kiti suinteresuoti asmenys, ypač kreditoriai.

Kitoje civilinėje byloje¹⁰⁰, LapT laikosi kitokios pozicijos ir teigia, jog juridinio asmens dalyvio ir valdymo organų atsakomybės yra atskiros atsakomybės rūšys, nes kiekvienai atsakomybei atsirasti reikalingas skirtingas teisinis pagrindas, todėl nepriklausomai nuo to, ar reiškiamos tam pačiam fiziniam asmeniui ar skirtingiems fiziniams asmenims, jos turi būti atibojamos.

Pateiktos teismo pozicijos yra prieštaringos ir nepateikia vieningo išaiškinimo, kokią – akcininko ar vadovo – atsakomybę taikyti. Vienoje iš paminėtų bylų akcininko ir vadovo atsakomybės net neišskiriamos, kitoje pabrėžiamas atsakomybių atibojimo būtinumas. Atkreiptinas dėmesys į LAT išnagrinėtą bylą, kurioje buvo atskirta akcininko ir bendrovės vadovo atsakomybė ir pateiktas išaiškinimas, kodėl netaikoma vadovo atsakomybė: „Įstatymuose tiesiogiai nenustatyta juridinio asmens valdymo organo nario (ar vienasmenio valdymo organo) atsakomybė už nesąžiningus veiksmus juridinio asmens kreditoriams, CK 2.87 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta tik atsakomybė pačiam juridiniam asmeniui už fiduciarinės pareigos, t.y. pareigos veikti teisėtai ir išimtinai bendrovės interesais <...>, pažeidimą, sukėlusį žalą. Kadangi UAB „Sveiki dantys“ yra likviduota, tai kasatoriaus K. A., kaip bendrovės vadovo (vienasmenio valdymo organo), atsakomybės klausimas šioje byloje nekeliamas“¹⁰¹.

Yra autorių¹⁰², kurie laikosi pozicijos, jog bendrovių teisės doktrina vienareikšmiškai pabrėžia valdymo organo nedeleguotą pareigą bendrovei, todėl, jei

⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Austrijos įmonė OMV Refining & Marketing, GmbH v. A.P., Nr. 2A-250/2007.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 9 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Nekilnojamojo turto vystymas“ v. V.S. Nr. 2A-60/2009.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausio teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja“ v. K. A., Nr. 3K-3-509/2008.

¹⁰² Cit. op. 22, p. 109.

akcininkas tuo pačiu metu yra ir vadovas, jo atsakomybės apimtį turėtų apibrėžti jo, kaip valdymo organo statusas. Ši pozicija pagrindžiama teismo suformuota nuostata, jog valdymo organo nario pareiga bendrovei turi prioritetinį pobūdį: „Tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra bendrovės akcininkas, jo, kaip akcininko, ir jo, kaip bendrovės valdymo organo nario, interesai gali nesutapti. Taip pat gali nesutapti ir bendrovės bei jos akcininkų interesai. <...> Tačiau vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais¹⁰³“.

Taigi, tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje nesutariama, kokią atsakomybę taikyti, kai bendrovės akcininkas yra ir bendrovės vadovas. Nors teismų praktikoje laikomasi nuostatos, jog: „Ir CK 2.87 straipsnio 7 dalyje ir 2.50 straipsnio 3 dalyje nurodytos civilinės atsakomybės sąlygos yra ne tik reikalavimas nustatyti neteisėtus veiksmus, bet ir žalos padarymo faktą bei priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos“¹⁰⁴, tai reiškia, jog, tiek akcininko atsakomybei už bendrovės prievoles, tiek vadovo atsakomybei atsirasti reikia įrodyti tas pačias sąlygas, tačiau nereiškia vienodos galimybės tiesiogiai nukreipti reikalavimą į vadovą bei į akcininką.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Sangreta“, Nr. 3K-3-383/2000 tekste TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai*. Socialiniai mokslai, daktaro disertacija, teisė, 2006, p. 110.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti UAB „Saulėtekis“ v. I.K., L. M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006.

III. UŽSIENIO VALSTYBIŲ PATIRTIS PRIPAŽIŠTANT AKCININKĄ ATSAKINGU UŽ BENDROVĖS PRIEVOLES

Anksčiau pateikta LR CK 2.50 str. 3 d. analizė bei šio LR CK straipsnio taikymas Lietuvos teismuose parodė, jog akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles prielaidos dar nėra iki galo aiškios ir sukelia daug diskusijų teisės doktrinos lygmenyje. Manytina, jog, siekiant geriau suvokti šio instituto esmę, būtina sekti jau daug didesnę patirtį turinčių užsienio valstybių praktika. Toliau aptariami skirtingoms teisės tradicijoms atstovaujančių valstybių akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles modeliai. Pažymėtina, jog pristatant akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles taikymo modelius nebus pateikiami ribotos atsakomybės naikinimo atvejai, specialiai taikomi įmonių grupėms, kas dėl didelės apimties ir savo specifikos galėtų būti atskiro nagrinėjimo objektas.

1. Jungtinės Amerikos Valstijos

1.1. Bendros pastabos

Kalbant apie akcininko atsakomybę už bendrovės prievoles kaip apie kreditorių teisių apsaugos mechanizmą, verta lyginamuoju aspektu atkreipti dėmesį į dvi jurisdikcijas: Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV). Tarp europietiškojo ir amerikietiškojo požiūrio į akcininkų ir kreditorių konfliktą matomi dideli skirtumai. Europoje kreditoriai užima tokią svarbią vietą, jog net sakoma, jog „<...> teisė, o ne sutartis saugo kreditorius“¹⁰⁵. Europoje kreditorių apsauga nustatyta įtvirtinant imperatyvias taisykles, pavyzdžiui, griežtus įstatinio kapitalo reikalavimus, o ne pačių kreditorių savisaugą sudarant sutartis.

JAV bendrovių teisė didžiąja dalimi reguliuojama ne federaliniu, bet valstijų lygiu. Daugelio valstijų įstatymai nenustato jokio įstatinio kapitalo reikalavimo, steigiant ribotos atsakomybės bendroves. JAV siekiant vykdyti veiklą reikalaujama būti mokia bendrove. Teigiama, jog JAV kreditoriai prisiima daugiau rizikos nei Europoje, nes nesant įstatyminių garantijų dėl įstatinio kapitalo buvimo, valiniai kreditoriai iš esmės gali apsisaugoti tik sutarties pagalba. Kalbant apie atsitiktinius kreditorius padėtis dar

¹⁰⁵ LUCA, E.; JONATHAN, M. *Creditors versus Capital formation: The Case against the European Legal Capital Rules*. *Cornel Law Review*, 2001, vol. 86, p. 1165.

sunkesnė, nes sutartis tokių kreditorių nesaugo ir prireikus patenkinti tokio atsitiktinio kreditoriaus reikalavimų, įmonė gali neturėti tam lėšų. Atrodo, jog JAV kreditoriai yra palikti likimo valioje ir akcininkų interesai turi prioritetą. Tačiau toks išpūdis nėra teisingas – nors JAV nėra jokio specialaus teisės akto, kuris reglamentuotų juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles sąlygas, tačiau teismai ilgainiui čia sukūrė „korporacinio šydo pakėlimo“ (angl. – *piercing the corporate veil*) doktriną, pagal kurią, siekiant teisingumo įgyvendinimo, bendrovės akcininkas gali būti pripažintas atsakingu už bendrovės prievoles. JAV teismai dažniausiai „korporacinio šydo pakėlimo“ doktriną taiko nedidelių uždaro tipo bendrovių atžvilgiu, dėl mažo akcininkų skaičiaus, reiškiančio tiek kontrolės sutelkimą vienoje rankose, tiek turto neatskyrimą, tiek aktyvų prisidėjimą prie bendrovės veiklos, taip nuošaliau nuo šios doktrinos taikymo palinkdamas dideles kompanijas, turinčias daug akcininkų.

1.2. Akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles modeliai JAV

JAV teismų praktikoje nusistovėjo keletas principinių nuostatų, kurių pagrindu teismai imasi naikinti ribotos atsakomybės privilegiją ir kurių pagrindu išskiriamos savarankiškos ribotos atsakomybės panaikinimo konstrukcijos.

Kitas aš (lot. – *alter ego*) testas. Šis testas dar kitaip vadinamas dviejų kriterijų testu, kuris taikomas, atsižvelgiant į šiuos kriterijus¹⁰⁶: 1) akcininkas daro tokią didelę įtaką bendrovei, kad nebėra atskirumo tarp bendrovės ir akcininko interesų bei turto; 2) esant anksčiau aprašytai situacijai, ribotos atsakomybės išlaikymas reikštų kitų asmenų ir įstatymo bei viešo intereso pažeidimo toleravimą. Šio testo principinė nuostata yra tokia – jei akcininkai patys nepaiso juridinio asmens ir dalyvio atskirumo, tai negali tikėtis, jog teismas laikysis dalyvio ir juridinio asmens atskirumo principo.

Juridinio asmens kaip įrankio (angl. – *instrumentality*) testas. Šis „korporacinio šydo panaikinimo“ būdas taikomas tada, kai nustatomos tokios sąlygos¹⁰⁷: 1) sudarant konkretų sandorį dėl ypatingai didelio akcininko dominavimo bendrovės atžvilgiu, bendrovė neišreiškė tikrosios savo valios bei ketinimų; 2) akcininkas panaudojo savo dominavimą bendrovės atžvilgiu siekdamas nesąžiningo tikslo; 3) dėl akcininko dominavimo ir neteisėtų veiksmų tretiesiems asmenims atsirado žala. Taigi pagrindinis motyvas šio ribotos atsakomybės naikinimo būdo yra tas, jog, jei juridinio asmens dalyvis

¹⁰⁶ MATTHEW, D. C. *Piercing the Corporate Veil of a New York Not-for-Profit Corporation*. [interaktyvus], [žiūrėta 2009-03-05]. Prieiga per Internetą: <<http://law.fordham.edu/publications/articles/600flspub9107.pdf> >

¹⁰⁷ Idem.

pasinaudoja bendrove kaip įrankiu pasiekti savo asmeniniams tikslams, tai už atsiradusias bendrovės prievoles akcininkas privalės atsakyti savo turtu.

Teisingumo atstatymo (angl. – *equity*) testas. JAV teismai nagrinėdami tokias situacijas, kada buvo išvelgiamas piktnaudžiavimas ribota bendrovės atsakomybe, bet nei *alter ego* nei *instrumentality* modeliai negalėjo būti pritaikyti, suformavo savitą teisingumo atstatymo teoriją. Teismai išskyrė atvejus, kurie pateko į šio testo taikymo sąlygas¹⁰⁸: 1) nepakankama kapitalizacija; 2) bendrovės egzistavimo formalumų nesilaikymas; 2) dividendų nemokėjimas arba per didelių dividendų išmokėjimas; 3) bendrovės lėšų pervedimas akcininkui; 4) stambiausių akcininkų garantijos už bendrovės prievoles suteikimas.

Viešosios tvarkos (angl. – *public policy*) testas. JAV teismai pasinaudodami šiuo testu naikina ribotą atsakomybę, jei korporacinė apsauga naudojama, turint tikslą pažeisti įstatymą ar kitaip pažeisti viešąją tvarką. Pavyzdžiui, viešosios tvarkos testas galėtų būti taikomas, jei siekiant sumažinti bendrovės mokumą, bei atitinkamai išvengti atsiskaitymo su kreditoriais, yra kuriamos naujos verslo formos arba, kai siekiama išvengti atsakomybės už dėl konkurencijos, aplinkosaugos ar darbo teisės reikalavimų pažeidimų. Dažniausiai bendrovės, kurioms gresia atsakomybė už minėtų reguliacinių normų pažeidimus, tikisi išvengti atsakomybės per likvidavimo procedūrą. Tačiau teismai taikydami šį testą nurodo, jog atsakingais už bendrovės prievoles yra kontroliuojantys bendrovę akcininkai¹⁰⁹.

2. Jungtinė Karalystė

2.1. Bendros pastabos

Pateikiant bendrosios teisės tradicijos valstybių praktiką naikinant ribotos atsakomybės privilegiją, toliau būtina apžvelgti ir JK naudojamas akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles konstrukcijas. Pirmiausia, būtina paminėti vieną svarbiausių bylų – 1897 m. „*Salomon v. Salomon ir Co.*“ precedentą, nuo kurio pasakojimo daugelyje anglų bendrovių teisės knygų¹¹⁰ pradedamas „korporacinio šydo pakėlimo“¹¹¹ doktrinos nagrinėjimas. Paminėtinos šios bylos faktinės bylos aplinkybės. P. Salomonas perleido

¹⁰⁸ Idem.

¹⁰⁹ Idem.

¹¹⁰ DINE, J. *Company Law*. Palgrave macmillan, Fifth Editon, 2005; DAVIES, P.; *L. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. Thomson Sweet & Maxwell, Seventh Editon, 2003.

¹¹¹ JK ši doktrina dažniau vadinam „*lifting the corporate veil*“.

savo įmonę savo paties įsteigtai kompanijai „Salomon & Co.“. Šios kompanijos akcininkais buvo jis pats bei jo žmona ir penki vaikai. Iš 2007 kompanijos „Salomon & Co.“ akcijų, kurių nominali vertė buvo po vieną svarą sterlingą, 2000 akcijų nuosavybėn gavo p. Salomonas už kompanijai perduotą turtą, likusios 7 akcijos buvo padalintos kitiems šeimos nariams. Kompanijai perduotas turtas, p. Salomono nuomone, buvo vertas daug daugiau nei gautos akcijos, todėl jis savo vardu įformino 10 000 svarų sterlingų paskolą kompanijai, įkeisdamas visos kompanijos turtą. Po metų kompanija dėl nemokumo bankrutavo. Kreditoriai kreipėsi į ją, reikalaudami padengti skolas, tačiau p. Salomonas turėjo pirmumą prieš kitus kreditorius, nes jam buvo įkeistas kompanijos turtas. Tuomet kreditoriai kreipėsi į teismą, įrodinėdami, kad kompanija „Salomon & Co.“ bei atsakovas p. Salomonas yra tas pats asmuo, todėl kompanijos skolos yra ir atsakovo skolos. Atkreiptinas dėmesys į skirtingą teismų išaiškinimą. Apeliacinis teismas motyvuodamas tuo, kad kompanija p. Salomonui buvo tik įrankis pasinaudoti ribotos atsakomybės lengvatomis, patenkino kreditorių ieškinį, tačiau Lordų rūmai pakeitė sprendimą. Teisėjas lordas Halsbury LC, motyvuodamas lordų rūmų poziciją, pasakė: „Bet kokiam dirbtiniam teisės įrankiui svarbu tik tai, kad teisė turi jį pripažinti nesigilindama į motyvus, kuriais vadovavosi steigėjai. Įkurta kompanija turi būti traktuojama kaip bet kuris kitas savarankiškas asmuo. Net jei darytume prielaidą, kad p. Salomonas steigdamas kompaniją turėjo tikslą veikti pats kompanijos vardu, iš to negalima daryti išvados, kad tai prieštarauja bendrovių įstatymui“¹¹². Ši byla svarbi tuo, jog bendrovė, įregistruota laikantis visų įstatymuose numatytų reikalavimų, yra laikoma atskiru teisiniu subjektu¹¹³. Taigi pateisindami vienasmenes bendroves autoriai prieina prie išvados, kad šiuolaikiniam juridiniam asmeniui nebūtina nei atskira valia ar atskiri interesai, skirtingi nei jo dalyvių valia ar interesai, užtenka tik tam tikru būdu atskirto turto¹¹⁴. Nors JK šioje byloje suformuoto principo buvo laikomasi pakankamai griežtai, tačiau susiformavo keletas išimčių, kai „korporacinis šydas“ visgi yra pakeliamas ir už bendroves prievoles atsakingais tampa akcininkai.

¹¹² BOURNE, N. *Company law*. London, 1995 tekste KIRŠIENĖ, J. *Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija, 2002, Nr. 31(23). p. 81.

¹¹³ TALBOT, L. *Critical Company Law*. Routledge-Cavendish. p. 28.

¹¹⁴ GOLDSTEIN H. *Trusts as Movables in the Conflicts of Law. A Comparative Study of the Laws of the United States and Germany, with Reference to the Laws of Belgium, France, Italy, and the Netherlands*. – Köln, 1966. p. 60 tekste KIRŠIENĖ, J. *Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija, 2002, Nr. 31(23). p. 81.

2.2 Ribotos atsakomybės panaikinimo modeliai

JK įstatymų leidžiamoji valdžia bei teismai nusprendė, kad esant tam tikroms aplinkybėmis už bendrovės prievoles turi atsakyti jos akcininkai¹¹⁵. Nors įstatymų leidėjas švelnina *Salomon v. Salomon & Co.* byloje suformuotą precedentą įvairiose srityse, pavyzdžiui, mokesčių ir užimtumo, tačiau pagrindinis siekis apriboti piktnaudžiavimą bendrovių teisėje matomas JK 1986 m. Nemokumo įstatymo 213 bei 214 str.¹¹⁶ Nemokumo įstatymo 213 str. skirtas tokiems atvejams, kai bendrovės naudojamos kaip priemonės apgauti kreditorius. Taip pat atkreiptinas dėmesys į šio įstatymo 214 str., kuris numato, jog bendrovės direktorius atsakys už bendrovės prievoles, jeigu žinant jog nėra pagrįstos tikimybės, kad kompanija išvengs nemokumo, nesiima visų priemonių minimalizuoti kreditorių reikalavimų. Nors 214 str. nėra tiesiogiai skirtas akcininko atsakomybei, tačiau mažose bendrovėse akcininkai dažnai būna ir bendrovės vadovais, todėl jų atsakomybė už bendrovės prievoles gali pasireikšti ir netiesiogiai.

Bėgant laikui, JK teismai, siekdami teisingumo įgyvendinimo, *Salomon v. Salomon & Co.* precedentą ėmė taikyti taip pat švelniau, ėmė naikinti ribotos atsakomybės privilegiją, ir suformavo tokius ribotos atsakomybės naikinimo modelius: „vienas ekonominis vienetas“ (angl. – *single economic unit*), „apsimestinės bendrovės“ (angl. – *facade or sham companies*), „atstovavimas“ (angl. – *agency*), „mokesčių vengimas“ (angl. – *tax evasion*) ir kt.¹¹⁷. Atsižvelgiant į tai, jog šio darbo apimtis yra ribota, bei į tai, jog tam tikri modeliai yra labiau susiję su atsakomybe bendrovių grupėse, toliau plačiau aptariamas tik apsimestinės bendrovės modelis.

Šis akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles modelis yra paremtas akcininko nesąžiningumu, t.y. kai piktnaudžiaujama ribotos atsakomybės teisine forma ir bendrovė panaudojama kaip įrankis nesąžiningiems tikslams pasiekti. Remiantis šiuo modeliu, teismas galėtų panaikinti ribotos atsakomybės privilegiją, jei nustatytų nesąžiningus akcininko veiksmus, pavyzdžiui, patronuojanti įmonė įsteigia dukterinę įmonę tik tam, kad gautų licenciją, kurios pati dėl teisinių pagrindų gauti negali arba sukuria bendrovę ir

¹¹⁵ DAVIES, P. L. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. Thomson Sweet & Maxwell. Seventh Edition, 2003, p. 184-202; Lifting the Veil of Incorporation. London University External Programme. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą http://www.londonexternal.ac.uk/current_students/programme_resources/laws/subject_guides/company_law/E7992_company_law06ch4.pdf

¹¹⁶ 1986 Insolvency Act of United Kingdom [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per Internetą <http://www.insolvency.gov.uk/insolvencyprofessionandlegislation/legislation/uk/insolvencyact.pdf> [aplankyta 2009-03-04];

¹¹⁷ TALBOT, L. *Critical Company Law*. Routledge-Cavendish, p. 29.

perleidžia jai savo turtą. Teismai taikydami šį modelį iš esmės stengiasi įgyvendinti teisingumą. Kokioms faktinėms aplinkybėms esant taikoma ši išimtis iš ribotos atsakomybės, galima pamatyti jau iš klasikinėmis šio modelio taikymo pavyzdžiais tapusių bylų.

*Gilford motor company ltd v. Horne*¹¹⁸ byloje aplinkybės buvo tokios: p. Horne buvo Gilford kompanijos buvęs darbuotojas, jo darbo sutartyje buvo numatyta, jog nutraukus darbo sutartį, jam draudžiama konkuruoti su bendrove. Siekdamas išvengti šios darbo sutartyje esančios nuostatos, jis įkūrė ribotos atsakomybės bendrovę žmonos vardu ir taip naujos bendrovės vardu sudarinėjo sutartis su Gilford kompanijos klientais. Kompanija padavė p. Horne į teismą. Apeliacinis teismas pasisakė, jog bendrovė buvo įsteigta tik kaip įrankis, kad paslėptų efektyvų p. Horne verslo tęsimą ir išvengtų neigiamų pasekmių dėl įsipareigojimo nekonkuruoti pažeidimo.

Kitoje byloje *Jones v. Lipman*¹¹⁹ p. Lipman nusprendė parduoti žemę p. Jones, bet po to pakeitė savo nuomonę ir nusprendė išsaugoti nuosavybę. Tam kad išvengtų prievolės parduoti turtą, p. Lipman perleido žemę šiam tikslui įsteigta ir jo paties kontroliuojamai bendrovei. Teisėjas paminėjo sprendimą *Gilford v. Horne* byloje ir teigė, jog kompanija čia buvo tik įrankis, kuriuo buvo piktnaudžiaujama, todėl žemę turi parduoti bendrovė.

3. Vokietija

3.1. Ribotos atsakomybės panaikinimo modeliai

Vokietijoje taip pat galioja bendras principas, kad pagal bendrovės prievolės visų pirma atsako pati bendrovė¹²⁰. Nepaisant to, jog Vokietijos teisės aktuose yra numatyti atvejai, kada akcininkas tiesiogiai (t.y. ne už bendrovės prievolės) atsako už savo pareigų nevykdymą, o atsakomybė įmonių grupėse yra kodifikuota atskirame teisės akte¹²¹,

¹¹⁸ SADHU, A. *Lifting the Corporate Veil*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-12]. Prieiga per Internetą: <<http://www.legalserviceindia.com/articles/corporate.htm>>.

¹¹⁹ SEALY, L, WORTHINGTON, L. *Cases and Materials in Company Law*. Eighth edition. Oxford University Press, 2007, p. 63.

¹²⁰ Cit. op. 47, p. 31.

¹²¹ MILLER, S. K. *Piercing the Corporate Veil among Affiliated Companies in the European Community and in the U.S.: Comparative Analysis of U.S., German and U. K Veil Piercing Approaches*. American Business Law Journal, 1998, No. 36. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per Internetą: <<http://www.allbusiness.com/legal/734119-1.html>>.

Vokietijos teismų praktika išskiria atvejus, kada naikinama ribota atsakomybės ir už bendrovės prievolės atsakingais pripažįstami akcininkai.

Bendrovės ir akcininko turto atskirumo nepaisymas (turto sumaišymas). Akcininko ir bendrovės turto persipynimas, kai nei formaliai, nei faktiškai neįmanoma atskirti akcininko ir bendrovės turto, yra pagrindas svarstyti akcininko atsakomybės klausimą. Akcininkas, norėdamas pasinaudoti ribotos atsakomybės apsauga, santykiuose tarp jo ir bendrovės privalo laikytis turto atskirumo principo.

Vokietijos doktrinoje turto sumaišymas konstatuojamas, jei tenkinamos šios sąlygos: 1) bendrovės ir akcininko turtas neatskiriamai sumaišytas, 2) dėl turto sumaišymo atsakingas akcininkas. Pirma sąlyga išpildoma, kai iš buhalterijos dokumentų neįmanoma nustatyti, ar įmonei, ar dalyviui priklauso turtas¹²². Teigiama, jog taip sumaišyti turtą gali tik įmonę kontroliuojantis dalyvis. Pateiktinas pavyzdys iš Vokietijos teismų praktikos¹²³ akcininko ir bendrovės turto sumaišymo atveju. Atsakovė ir jos vyras buvo uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai, kurie atitinkamai valdė 20 proc. ir 80 proc. akcijų. Atsakovė buvo bendrovės vadovė, nors niekada jokios bendrovės veiklos nevykdė, nes tuo faktiškai užsiėmė jos vyras. Ieškovė sudarė su bendrove turto valdymo sutartį ir bendrovei perleido valdyti 450 000 Vokietijos markių. Nutraukus šią sutartį, ieškovė atgavo tik 130 000 Vokietijos markių. Iškėlus bendrovei bankroto bylą, ieškovė pateikė ieškinį bendrovės vadovei, siekdama susigrąžinti likusius pinigus. Vokietijos Federalinis Teisingumo Teismas (angl. – *Federal Court of Justice*) atsižvelgdamas į faktą, jog bendrovėje nebuvo vykdoma jokia turto apskaita, nusprendė, jog bendrovės ir akcininkų turtas buvo sumaišytas. Teismas taip pat pažymėjo, jog atsakovė neturi būti atsakinga už bendrovės prievolės, nes būdama tik smulkioji akcininkė (20 proc.) neturėjo galimybės priimti svarbių bendrovei sprendimų. Teismas taip pat pažymėjo, jog būdama bendrovės vadove, atsakovė neturėjo tiek įtakos bendrovėje, kad būtų atsakinga šioje situacijoje, nes bendrovės vadovas turi paklusti stambiojo akcininko instrukcijoms. Taigi ši byla parodė, jog atsakomybė dėl bendrovės ir akcininko turto sumaišymo tenka bendrovės akcininkui, turinčiam faktinę įtaką bendrovės valdyme.

Nepakankama kapitalizacija. Doktrinos dalis pasisako už ribotos atsakomybės panaikinimą, kai bendrovės kapitalas jos ūkinei-komercinei veiklai vystyti yra nepakankamas. Nepakankamas kapitalizavimas yra tada, kai apsirūpinimas nuosavu

¹²² SCHMIDT, K. *Gesellschaftsrecht*. 4. Auflage, Berlin: Carl Heymans Verlag KG, 2002. p. 226-223 tekste PAPIJANC, V. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2008, p. 33.

¹²³ HANISCH, D. *The liability of shareholders for obligations of the company in German and the People's Republic of China*. Dissertation LW 6537E. p. 32.

kapitalu pastebimai yra neadekvatus ir ši verslo riziką viršijanti aplinkybė veda prie nesėkmės versle. Bendrovės kapitalas privalo būti toks, jog būtų galima protingai amortizuoti nuostolius. Kuo bendrovė susiduria su didesnėmis rizikomis ir galimais nuostoliais, tuo didesnis turi būti ir nuosavas kapitalas. Tai būtina tam, jog kiekviena maža krizė neįstumtų bendrovės į bankrotą. Vokietijos bendrovių teisės specialistai pripažįsta, kad net ir įvykdžius visus formalius bendrovės įstatinio kapitalo suformavimo reikalavimus, galimi atvejai, kai bendrovės kapitalas yra nepakankamas, neadekvatus vertinant rizikas, kurios gali kilti vykdant bendrovės veiklą. Tačiau šiuo atveju iškyla viena esminė problema – ekonomikos mokslas nėra pateikęs metodikos, kaip apskaičiuoti, koks įstatinis kapitalas yra proporcingas, pakankamas, adekvatus vykdomai veiklai¹²⁴, kadangi neadekvataus kapitalo kriterijus nėra objektyviai pagrįstas ir kiekvieną kartą turi būti vertinamas, atsižvelgiant į visas faktines aplinkybes, tai sutariama, kad ir akcininko atsakomybės klausimas galimas tik išskirtinėmis aplinkybėmis. Vokietijos Federalinis Teisingumo Teismas vienoje iš savo bylų atsisakė taikyti tiesioginę akcininko atsakomybę prieš bendrovės kreditorius, motyvuodamas tuo, jog galiojantys teisės aktai nenumato reikalavimų bendrovių kapitalo dydžiui priklausomai nuo vykdomos veiklos.¹²⁵ Akcininkas galėtų būti patrauktas atsakomybėn už bendrovės prievoles tik tada, kai pareiga suformuoti adekvatų, proporcingą bendrovės veiklą įstatinį kapitalą būtų pažeidžiama itin grubiai ir akivaizdžiai. Tai reiškia, jog akcininkui turi būti akivaizdu, jog galimybė, kad nesėkmės atveju atsakomybė teks kreditoriui, yra didelė, t.y. aiškiai viršija įprastą verslo riziką¹²⁶.

Nors dekapitalizavimas ir yra taikomas Vokietijos teismų praktikoje, tačiau jis taikomas rečiau nei turto sumaišymo pagrindas. Taip yra todėl, jog, pažeidus kapitalo suformavimo ar palaikymo taisykles, yra taikoma atsakomybė už įstatyme numatytos pareigos išlaikyti įmonės kapitalą pažeidimą, atsižvelgiant į jos didesnę apibrėžtumą ir paprastesnę taikymą bei siekiant išlaikyti dogmatinį atskirumo principą.

4. Užsienio valstybių praktikos apibendrinimas ir įtaka Lietuvos teisei sistemai

Apibendrinant užsienio valstybių praktiką naikinat ribotos atsakomybės privilegiją, pastebėtina, jog užsienio valstybėse technikų panaikinti korporacinę apsaugą yra daug daugiau nei Lietuvoje. Toks didelis dėmesys ribotos atsakomybės piktnaudžiavimo

¹²⁴ Cit. op. 123. p. 17.

¹²⁵ Idem.

¹²⁶ ŽUKAS, T. *Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles*. Vadovo pasaulis, 2003, Nr. 12, p. 43.

išvengimui rodo siekį apsaugoti kreditorių interesus. Kadangi Lietuvoje akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles doktrina ir teismų praktika dar tik besiformuoja, manytina, jog užsienio valstybių patirtis itin naudinga toliau aiškinant ir taikant LR CK 2.50 str. 3 d., juolab, jog akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles sąlygų turinys nėra aiškiai apibrėžtas.

JAV, JK bei Vokietijos praktika, manytina, labiausiai galėtų padėti aiškinant LR CK 2.50 str. 3 d. esančią nesąžiningų akcininko veiksmų sąlygą, nes, bendriausia prasme kiekvienas iš anksčiau patektų ribotos atsakomybės panaikinimo atvejų reiškę akcininko piktnaudžiavimą ribotos atsakomybės privilegija, o tai yra ne kas kitas kaip nesąžiningi veiksmai. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos teismų praktikoje yra panašių nesąžiningų veiksmų aiškinimo. Pavyzdžiui, UAB „Göllner spedition“ v. S. B, Nr. 3K-3-124/2004 byloje UAB „Transbaninis“ įsteigimui apibūdinti ir nesąžiningumui pagrįsti gali būti taikoma JK vartojama apsimestinės bendrovės samprata.

Kalbant apie akcininkų atsakomybę turto sumaišymo atveju, manytina, jog atsakomybė iškiltų tik uždaryjū akcinių bendrovių akcininkams. Tai grindžiama akcinių bendrovių ir uždaryjū akcinių bendrovių akcininkų įtakos bendrovei skirtumu.

Kadangi Lietuvos teismų praktikoje dar nepasitaikė bylų, kuriose būtų bandoma įrodyti akcininko nesąžiningumą dėl nepakankamo bendrovės kapitalo suformavimo atsižvelgiant į bendrovės vykdomą veiklą, o doktrinoje taip pat apie šios sąlygos taikymą nėra pasisakyta akcininkų atsakomybės už bendrovės prievoles kontekstu, vertėtų ją šiek tiek išsamiau aptarti.

Bendriausia prasme bendrovės kapitalas yra bendrovės turtas. Bendrovės kapitalas gali būti nuosavas arba skolintas. Nuosavas kapitalas yra bendrovės turtas, kuris lieka atėmus išsipareigojimus¹²⁷. Viena iš nuosavo kapitalo sudėtinių dalių yra bendrovės įstatinis kapitalas¹²⁸. Taigi, pirmiausia, bendrovės kapitalizacija yra susijusi su minimalaus įstatinio kapitalo suformavimu. Formuojant bendrovės įstatinį kapitalą, kreditorių atžvilgiu svarbūs du aspektai: 1) koks yra įstatinio kapitalo dydis; 2) koku turtu įstatinis kapitalas yra apmokamas. Kiti įstatinio kapitalo reikalavimai yra susiję su jo palaikymu ir mažinimu. Šios trys kreditorių apsaugai svarbios su bendrovės kapitalu susijusios taisyklių grupės (įstatinio kapitalo formavimas, palaikymas ir mažinimas)

¹²⁷ 4-asis verslo apskaitos standartas „Nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 20-616).

¹²⁸ Įstatinis kapitalas lygus pasirašytų akcijų nominalių verčių sumai. Akcinių bendrovių įstatymo 2 straipsnio 3 bei 4 dalys numato minimalius akcinės bendrovės ir uždarosios akcinės bendrovės įstatinio kapitalo dydžius. Akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis nei 150 tūkst. litų, o uždarosios akcinės bendrovės – ne mažesnis nei 10 tūkst. litų.

numatytos Antroje Tarybos direktyvoje¹²⁹ bei įgyvendintos Lietuvos Respublikos įstatymuose. Siekdami išlaikyti ribotos atsakomybės apsaugą, bendrovės akcininkai privalo vadovautis nustatytais taisyklėmis.

Pagrindinė problema, su kuria susiduria teisinis reguliavimas, siekdamas užtikrinti bendrovės tinkamą finansavimą, yra ta, jog įstatinio kapitalo norma yra abstrakti ir neužtikrina, kad kapitalizacija bus pakankama konkrečiai veiklai vykdyti. Tam, kad apsaugoti bendrovę nuo staigaus nemokumo, kapitalas turi augti kartu su bendrovės veiklos augimu, veiklos prigimtimi ir galimomis rizikomis.

Kitas paminėtinas aspektas dėl nepakankamo įstatinio kapitalo – akcininko skolinimas bendrovei¹³⁰. Jei bendrovė turi finansinių sunkumų, natūralu, jog akcininkas gali siekti padėti bendrovei savo asmeninėm lėšom. Ar pagrįsta akcininkų teisė keisti papildomą įstatinio kapitalo apmokėjimą paskola bendrovei? O galbūt tokie akcininko veiksmai gali turėti nesąžiningumo požymių?

Bendrovių teisės doktrinoje teigiama, jog pats skolinimo faktas gali būti teisėtas, tačiau taip pat galimi atvejai, kai veikla vykdoma sąmoningai su per mažu kapitalu, o kapitalo trūkumas kompensuojamas akcininko paskolomis bendrovei. Tokiu atveju paskola galėtų būti traktuojama kaip faktinis įstatinio kapitalo apmokėjimas¹³¹. Taigi jei bendrovės veikla vykdoma su nepakankamu kapitalu ir akcininkas suteikia paskolą bendrovei, kai „protingas investuotojas“ padidintų įstatinį kapitalą ir taip suteiktų daugiau garantijų kreditorinių reikalavimų įvykdymui, akcininko paskola gali būti pripažinta bendrovės kapitalo apmokėjimu ir akcininkas praras teisę į paskolos gražinimą.

Kreditorių teisių apsauga turėtų sustiprėti, jei Europoje bus įvestas mokumo testas, kuriuo aiškios įstatinio kapitalo taisyklės bus pakeistos kapitalo pakankamumo reikalavimu¹³², pagrįstu dalyvių nuovoka apie būtiną turtą. Kyla klausimas, jei įvedus pakankamo kapitalo režimą, toliau akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles bus

¹²⁹ 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. (OL L 26, 1977-01-31, su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2006 m. rugsejo 6 d.).

¹³⁰ Akcinių bendrovių įstatymo 15 str. 1 d. 5 p. taip pat numatyta akcininko turtinė teisė skolinti bendrovei, tačiau bendrovė, skolindamasi iš savo akcininkų, neturi teisės įkeisti akcininkams savo turto. Bendrovei skolinantis iš akcininko, palūkanos negali viršyti paskolos davėjo gyvenamojoje ar verslo vietoje esančių komercinių bankų vidutinės palūkanų normos, galiojusios paskolos sutarties sudarymo momentu. Tokiu atveju bendrovei ir akcininkams draudžiama susitarti dėl didesnių palūkanų dydžio

¹³¹ SINGHOF, B. *Equity Holders, Liability for Limited Liability Companies' Unrecoverable Debts – Reflections on Piercing the Corporate Veil Under Germany Law*. Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review. 1999-2000, Vol 22, No. 2, p. 152.

¹³² Europos komisija 2003 m. gegužės 21 d. paskelbė veiksmų planą, skirtą bendrovių teisės modernizavimui. Sekdama veiksmų planu, Europos komisija inicijavo galimybių įdiegti alternatyvų esamam kapitalo režimui studiją. Siūloma alternatyva – mokumo testas, t.y. išmokos leidžiamos, jei tenkinami mokumo testo reikalavimai.

taikoma pagal dabar besiformuojančius principus, tai ribotos atsakomybės principas būtų pasmerktas išnykti. Kreditorius, neužtekus bendrovės turto jo reikalavimams patenkinti, galėtų pareikšti ieškinį, argumentuodamas, jog bendrovės dalyviai nesuformavo pakankamo kapitalo, todėl turi atsakyti pagal bendrovės prievoles subsidiariai. Tačiau reiktų pastebėti, jog JAV, kur būtent ir galioja toks kapitalo režimas, teismai siaurina atsakomybę, įvesdami papildomus vertinamuosius kriterijus (apgaulės, nesąžiningumo ir kt.)¹³³. Toks įrodinėjimo dalyko išplėtimas leidžia išlaikyti dalyvio atsakomybę išimtimi, o ne paversti bendra taisykle. Matyt, jeigu Europoje taip pat būtų reformuotas kapitalo režimas, Europos teismai turėtų vadovautis panašia praktika.

¹³³ ALTING, C. *Piercing the Corporate Veil in American and German LAW – Liability of Individulas and Entities: a Comparative View*. Tulsa Journal of Comparative and International Law, 1994-1995, vol. 2, p .202.

Išvados

1. Akcininko atsakomybė gali kilti šiais pagrindais: įstatymo, sutarties, numačius ribotos atsakomybės taisyklės išimtį bendrovės steigimo dokumentuose arba pagal LR CK 2.50 str. 3 d., kai bendrovė negali įvykdyti savo prievolės dėl nesąžiningų akcininko veiksmų.
2. Lingvistiškai aiškinant LR CK 2.50 str. 3 d., tam, kad būtų galima akcininką pripažinti atsakingu už bendrovės prievolės pagal LR CK 2.50 str. 3 d., turi būti nustatytos šios sąlygos: a) bendrovė negali įvykdyti prievolės; b) negalėjimą įvykdyti prievolės lėmusių akcininko veiksmų nesąžiningumas; c) priežastinis ryšys tarp bendrovės negalėjimo įvykdyti prievolės ir akcininko nesąžiningų veiksmų.
3. Akcininko sąžiningumas yra preziumuojamas. Nesąžiningi veiksmai gali būti įrodyti remiantis akcininko sąžiningumo objektyviojo ir subjektyviojo vertinimo testu, tam tikrų veiksmų, pažeidžiančių kreditorių interesus, tyčiniu atlikimu, bei įvairiomis faktinėmis aplinkybėmis (pavyzdžiui, nekilnojamojo turto pardavimas už neadekvačiai mažą kainą, bendrovės ir akcininko turto visiškas sumaišymas, bendrovės kaip įrankio, siekiant išvengti turtinių įsipareigojimų vykdymo, įsteigimas ir kt.)
4. Negalėjimas įvykdyti prievolės neturėtų būti nustatomas tik tada, kai įmonė yra bankrutuojanti. Šią sąlygą reikėtų aiškinti plačiau ir pripažinti jos buvimą ir tokiais atvejais, kaip pavyzdžiui, bendrovė neturi turto ar pajamų, iš kurių gali būti išieškamos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus ar bendrovė viešai informuoja kreditorius arba bet kuriam iš kreditorių praneša, kad sustabdo ar ketina stabdyti mokėjimus, susijusius su įsiskolinimo padengimu ir kt.
5. Priežastinio ryšio tarp akcininko nesąžiningų veiksmų ir bendrovės negalėjimo įvykdyti prievolę kreditoriams nustatymas svarbus atribojant bendrovės akcininko ir bendrovės valdymo organo atsakomybę.
6. LR CK 2.50 str. 3 d. turėtų būti suprantama plačiau – ne vien deliktinės atsakomybės, kaip savarankiškos turtinės prievolės, taikymo prasme, bet ir kaip kitų prievolių plačiąja prasme vykdymo. Atsižvelgiant į tai, jog šią normą galima aiškinti siaurąja arba plačiąja prasme, vieni autoriai LR CK 2.50 str. 3 d. numatytas akcininko atsakomybės sąlygas sutapatina su deliktinės atsakomybės sąlygomis (nesąžiningus veiksmus su neteisėtais veiksmais, negalėjimą įvykdyti prievolės su žala kreditoriams), o kiti teigia, jog LR CK 2.50 str. 3 d. numatytos sąlygos yra specialios

atsakomybės privilegijos panaikinimo sąlygos, kurios negali būti sutapatinamos su deliktinės atsakomybės sąlygomis.

7. Atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. subjektu iš esmės gali būti tik toks akcininkas, kuris turi realią įtaką bendrovės valdyme, todėl atsakomybė už bendrovės prievoles sunkiai galėtų būti pritaikyta atviro tipo akcinėse bendrovėse su daug akcininkų, kurie užsiima tik lėšų investavimu ir kur nuosavybės ir valdymo funkcijos yra realiai atskirtos. Akcininko įtaka bendrovės valdyme gali būti patvirtinta iš tokių aplinkybių: bendrovės vienintelis akcininkas yra ir bendrovės vadovas, akcininkas nors ir nėra teisėtas bendrovės vadovas, tačiau faktiškai daro lemiamą įtaką bendrovės valdymui („šešėlinis direktorius“), akcininkas lyginant su kitais akcininkais turi santykinai didžiausią akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, paketą.
8. Atsižvelgiant į tai, jog LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos tik abstrakčios akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles formuluotės, tai tinkamai suprasti ir aiškinti akcininko atsakomybės sąlygas, o ypač nesažiningų veiksmų sąlygą, gali padėti užsienio valstybių praktika.

Literatūros sąrašas

1. Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir gyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
2. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340);
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 2000. Nr. 64 – 1914);
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010);
5. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012);
6. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626);
7. 4-asis verslo apskaitos standartas „Nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 20-616);
8. 1986 Insolvency Act of United Kingdom [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per Internetą: <<http://www.insolvency.gov.uk/insolvencyprofessionandlegislation/legislation/uk/insolvencyact.pdf>>;
9. 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. (OL L 26, 1977-01-31, su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2006 m. rugsejo 6 d.).

2. Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Teisinės informacijos centras, 1999;

2. ALTING, C. *Piercing the Corporate Veil in American and German LAW – Liability of Individulas and Entities: a Comparative View*. Tulsa Journal of Comparative and International Law, 1994-1995, vol. 2;
3. AUGUSTAITIS, A. *Akcininko atsakomybė (Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles)*. Juristas. 2004, Nr. 1;
4. BAINDBRIDGE, S. M. *Abolishing Veil Piercing*. Journal of Corporate Law, 2001, Nr. 26;
5. BARTKUS, G. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2001;
6. BERNOTAITĖ, K. *Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai*. Jurisprudencija, 2005, Nr. 77 (69);
7. CIVILKA, M. *Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (1)*. Juristas, 2006. Nr. 2006/1;
8. CIVILKA, M. *Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (2)*. Juristas, 2006, Nr. 2006/2;
9. DAVIES, P. L. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. Thomson Sweet & Maxwell. Seventh Editon, 2003;
10. DIDŽIULIS, L. *Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė*. Justitia, 2008;
11. DINE, J. *Company Law*. Palgrave macmillan, Fifth Editon, 2005;
12. FERRARINI, G. et all. *Reforming Company and takeover Law in Europe.UK*: Oxford University press, 2004;
13. GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Teisinės informacijos centras, 2007;
14. JUODKA, R. *Ar juridinio asmens samprata pasmerkta išnykti?* [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-06] Prieiga per internetą: <http://www.justitia.lt/magazine2.php?open=zurnalai&sub=straipsnis&straipsnio_id=850&zurnalas=2&tem=DISKUSIJOS&zur_id=56>
15. KIRŠIENĖ, J.; PAKALNIŠKIS, V.; RUŠKYTĖ, R.; VITKEVIČIUS P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004;
16. KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. *Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles*. Jurisprudencija, 2004, Nr. 55(47);
17. KIRŠIENĖ, J. *Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos*. Jurisprudencija, 2002, Nr. 28 (20);

18. KIRŠIENĖ, J. *Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija, 2002, Nr. 31(23);
19. KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija?* Jurisprudencija, 2004, Nr. 55 (47);
20. LEVICKAITĖ, I. *Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law?* International Journal of Baltic Law, 2004, Vol. 1, No. 4;
21. LUCA, E.; JONATHAN, M. *Creditors versus Capital formation: The Case against the European Legal Capital Rules*. Cornell Law Review, 2001, vol. 86;
22. MATTHEW, D. C. *Piercing the Corporate Veil of a New York Not-for-Profit Corporation*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 – 03-15]. Prieiga per Internetą: <<http://law.fordham.edu/publications/articles/600flspub9107.pdf> >;
23. MENDELSON, N. A. A. Control – based Approach to Shareholder Liability for Corporate Torts // Columbia Law Review. 2002, Nr. 102;
24. MILLER, S. K. *Piercing the Corporate Veil among Affiliated Companies in the European Community and in the U.S.: Comparative Analysis of U.S., German and U. K Veil Piercing Approaches*. American Business Law Journal, 1998, No. 36. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per Internetą: <<http://www.allbusiness.com/legal/734119-1.html> >;
25. MIKELĖNAS, V.;. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Justitia. 2002;
26. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Justitia, 1995;
27. MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003;
28. MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003;
29. NACIONALINĖ VERSLO ADMINISTRATORIŲ ASOCIACIJA. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomas mokslinio tyrimo darbas*. Vilnius, 2006;
30. PAPIJANC, V. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, 2008;
31. PAUL, L. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. London: Thomson Sweet & Maxwell, seventh Editon, 2003;
32. SEALY, L.; WORTHINGTON, S. *Cases and Materials in Company Law. 8 edition*. Oxford University Press, 2007;
33. SINGHOF, B. *Equity Holders, Liability for Limited Liability Companies' Unrecoverable Debts – Reflections on Piercing the Corporate Veil Under German*

Law. Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, 1999-2000, Vol. 22, No.2;

34. TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė, 2006;
35. TIKNIŪTĖ, A. *Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 2(104);

4. Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinė byloje BUAB „Raimartas“ v. A. M., Nr. 2A-315/2008;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja“ ir ko v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Kluonas“, Nr. 3K-3-580/2007;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje AB Turto bankas v. T. A., O. M. ir V. C., Nr. 3K-3-298/2006;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje L. B., I. V., I. Z. A. v. daugiabučio namo savininkų bendrija „Medvėgalis“, uždaroji akcinė bendrovė „Telšių šilumos tinklai“, Nr. 3K-7-345/2007;
6. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis 2007 m. spalio 23 d. civilinėje byloje VĮ Centrinė projektų valdymo agentūra v. UAB „Logistikos sprendimai“ Nr. 2A-425/2007;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti UAB „Saulėtekis“ v. I.K., L. M., R.P., Nr. 3K-3-604/2006;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J.J. v. J. B., V. K. Nr. 3K-7-266/2006;
9. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi UAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B., D. Č., Nr. 2A-137/2009;
10. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje G. M. v. Gyvenamųjų namų statybos bendrijai Nr.385, R. V. , D. S. , S. T. , R. M., D. D., S. M. , V. M. , E. G. A., A. A Nr. 2A-237/2004;
11. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Austrijos įmonė OMV Refining & Marketing, GmbH v. A.P., Nr. 2A-250/2007;

12. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje G. M. v. Gyvenamųjų namų statybos bendrijai Nr.385, R. V., D. S., S. T., R. M., D. D., S. M., V. M., E. G. A., A. A Nr. 2A-237/2004;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B, Nr. 3K-3-124/2004;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė draudimo bendrovė „Lavisos garantas“ v. V. B. prekybos įmonė, R. L. individuali įmonė, D. L., Nr. 3K-3-620/2004;
15. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje A.S. v. UAB „Karmo“, civ. b. Nr. 3K-3-541/2008;
16. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 9 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Nekilnojamojo turto vystymas“ v. V.S. Nr. 2A-60/2009.

Akcininko civilinė atsakomybė už bendrovės prievoles

Santrauka

Derinant investuotojų interesą išlaikyti ribotos atsakomybės taisyklę bei kreditorių interesų apsaugą nuo akcininkų piktnaudžiavimo atsakomybės privilegija, įtvirtintas dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles institutas. Lietuvoje akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles gali kilti šiais pagrindais: įstatymo, sutarties, numačius ribotos atsakomybės taisyklės išimtį bendrovės steigimo dokumentuose arba pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinio kodekso) 2.50 str. 3 d., kai bendrovė negali įvykdyti savo prievolės dėl nesąžiningų akcininko veiksmų. Civilinio kodekso 2.50 str. 3 d. numato, jog akcininkas atsako už bendrovės prievoles savo turto subsidiariai, jei nustatomos tokios sąlygos: 1) bendrovė negali įvykdyti prievolės; 2) negalėjimą įvykdyti prievolės lėmusių akcininko veiksmų nesąžiningumas; 3) priešastinis ryšys tarp bendrovės negalėjimo įvykdyti prievolės ir akcininko nesąžiningų veiksmų.

Darbe analizuojamas anksčiau minėtų trijų akcininko atsakomybės sąlygų aiškinimas teisės doktrinoje bei taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Darbe aiškinama Civilinio kodekso 2.50 str. 3 d. normos apimtis: akcininko atsakomybė pagal Civilinio kodekso 2.50 str. 3 d. plačiąja prasme bei siaurąja prasme kaip akcininko deliktinės atsakomybės taikymas.

Darbe taip pat atkreipiamas dėmesys į įvairius aspektus, kurie gali turėti reikšmės tinkamam Civilinio kodekso 2.50 str. 3 d. taikymui. Teigiama, jog tinkamam atsakomybės subjektu pagal šį straipsnį gali būti tik realią įtaką bendrovės valdyme turintis akcininkas. Akcininko įtaka bendrovės valdyme gali būti nustatoma, atsižvelgiant iš tokias aplinkybes: bendrovės vienintelis akcininkas yra ir bendrovės vadovas, akcininkas nors ir nėra teisėtas bendrovės vadovas, tačiau faktiškai daro lemiamą įtaką bendrovės valdymui („šešėlinis direktorius“), akcininkas lyginant su kitais akcininkais turi santykinai didžiausią akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, paketą ir kt. Taip pat pažymima, jog sutartiniai kreditoriai bei kreditoriai iš delikto turi skirtingas galimybes nukreipti reikalavimą į bendrovės akcininką. Darbo gale trumpai apžvelgiami Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje bei Vokietijoje esantys akcininko atsakomybės už bendrovės prievoles taikymo modeliai.

Shareholders Civil Liability under Company's Obligations

Summary

Seeking to combine the interest of investors to maintain the rule of limited liability protection and protection of creditor's interests from shareholders abuse of limited liability privilege, the participant's civil liability under legal person's obligations is established. Shareholder's liability under company's obligations can arise according the following grounds in Lithuania: the rule of law, contract, providing an exception of limited liability in the establishment documents of the company and according to the Item 3 of Clouse 2.50 of Civil Code of the Republic of Lithuania (hereinafter – the Civil Code), when the company can not fulfill its obligation as the shareholder acted dishonest. The Item 3 of Clouse 2.50 of Civil Code determines that shareholder is personally liable for company's obligations if the following conditions are determined: 1) corporation is unable to fulfill its obligations; 2) shareholder of the company acted dishonestly; 3) shareholder's dishonest acts caused corporation's inability to fulfill its obligations.

In this paper the above-mentioned three conditions for proving the liability of shareholder are analyzed according to the interpretations in the doctrine as well as to the practice of Lithuanian courts. The application scope of rule specified in the Item 3 of Clouse 2.50 of the Civil Code is explained: shareholder's liability under company's obligations as the broaden meaning and the narrow meaning as the shareholder's tortous liability.

This work draws attention to various aspects which may have implications for the appropriate application of the Item 3 of Clouse 2.50 of the Civil Code. It is stated that the suitable subject of liability under this rule could be a shareholder who has the real impact on the company's management. The influence of shareholder to corporate governance may occur in such circumstances: the sole shareholder of the company is the manager of the company, the shareholder is not a legitimate manager of the company, but actually have a decisive influence on the company's management (“shadow director”), shareholder comparing with the other shareholders has relatively the largest package of share, giving the right to vote etc.

It is noted that the voluntary creditors and creditors of tort has the different opportunity to target the requirement to the shareholder of the company. Finally, briefly reviews regarding the models of piercing the corporate veil in United States of America., United Kingdom and Germany are presented.